

Kindercultuur in Amsterdam

Een onderzoek naar interculturele uitwisseling, geschiedenis en overlevering van klapversjes, aftelrijmpjes en springtouwliedjes op twee schoolpleinen in de hoofdstad van Nederland.

Jori Buchel
0520446
Masterscriptie Muziekwetenschap
Begeleider: prof. dr. Rokus de Groot
Universiteit van Amsterdam, juni 2010

Voorwoord

Met deze scriptie over kinderliedjes op schoolpleinen in Amsterdam sluit ik mijn Master Muziekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam af. Het idee voor dit onderzoek ontstond toen ik als onderdeel van mijn studie stage liep bij het Meertens Instituut. Het Meertens Instituut is een onderzoeksinstituut dat zich bezighoudt met de bestudering en documentatie van Nederlandse taal en cultuur. Het instituut is onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Zelf liep ik daar stage op de afdeling Etnologie, bij de onderzoeksgroep DOC Lied. Het DOC Lied is een expertisecentrum voor het Nederlandse lied. De documentatie vindt plaats via de Nederlandse Liederbank, een database die meer dan 100.000 liederen ontsluit, van de Middeleeuwen tot de moderne tijd, inclusief de mondelinge overlevering. Het onderzoek omvat diverse aspecten van de Nederlandse liedcultuur in heden en verleden, zoals het mechanisme van de mondelinge overlevering, de contrafactuur, straatliederen en smartlappen.

Op het Meertens Instituut worden ook de belangrijkste Nederlandse kinderliedverzamelingen bewaard. Onderdeel van mijn stage was het invoeren van een flink aantal (kinder)liedjes in de online database genaamd de Nederlandse Liederbank. Zo kwam ik in aanraking met verschillende onderzoeken naar kinderliedjes en een groot aantal liedbundels. Het fenomeen *kindercultuur* begon me steeds meer te interesseren.

Ook herinnerde ik me duidelijk de magische wereld van het schoolplein uit mijn eigen jeugd, vol met speciale regels en gebruiken waar de volwassenen niets mee te maken hadden. In de jaren '90 werd er bij mij op het schoolplein volop gebruik gemaakt van klapspelletjes, kringspelen, rijspelen, liedjes voor bij het touwtjespringen, aftelrijmpjes en rijmpjes voor bij het elastieken. Nu vroeg ik me af of deze spelletjes twintig jaar later nog steeds gespeeld worden en of er door de invloed vanuit andere culturen misschien nog wel veel meer spelletjes bij zijn gekomen. Het leek me spannend en interessant om weer betrokken te raken in deze wereld, vooral omdat ik merkte dat er in Nederland nog niet heel veel onderzoek naar het kinderlied in deze tijd gedaan is.

Graag wil ik op deze plek ook mijn dank betuigen aan alle mensen die mij hebben geholpen bij dit onderzoek. Ten eerste mijn scriptiebegeleider Rokus de Groot, voor zijn enthousiasme over mijn onderzoeksplannen en de nuttige tips bij het uitvoeren daarvan.

In de tweede plaats het team van het Meertens Instituut dat me tijdens mijn stage in het voorjaar van 2009 heeft geholpen bij het zoeken naar informatie en me de ruimte gaf om mijn idee te ontwikkelen.

Daarnaast wil ik natuurlijk de twee basisscholen bedanken waar ik terecht kon voor mijn veldonderzoek: de Oecumenische basisschool De Catamaran in de Spaarndammerbuurt in Amsterdam Westerpark. Op deze school wil ik in het bijzonder bedanken directeur Wout Groenewold voor zijn toestemming en meester Frank de Boer van groep 5/6 voor zijn interne begeleiding.

Ook de Montessorischool Steigereiland bedank ik voor de snelle en enthousiaste reactie op mijn plannen. Directeur Ella Duijnker voor haar toestemming, Angelique Hop voor de hulp bij het opstarten en Sacha Schrier voor haar hulp op het schoolplein. Als laatste maar zeker niet als minste Robin Leek, voor zijn enthousiaste reactie op mijn onderzoek, hulp bij het verspreiden van mijn vragenlijst en zijn idee om in samenwerking een DVD te maken.

Maar boven alles wil ik alle kinderen bedanken die me op beide scholen ontzettend goed hebben geholpen met het aanleggen van een aardige verzameling klavversjes, springtouwliedjes en aftelrijmpjes en informatie over de gebruiken, bijbehorende gebaren en overlevering van deze liedjes. Zonder hun hulp had mijn onderzoek niet kunnen slagen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	2
Inleiding	4
1. De geschiedenis van het kinderlied in Nederland	6
1.1 Liedbundels en verzamelingen	6
1.1.1 Verschillende verzamelingen	7
1.1.2 Repertoirevorming	
1.2 Mondelinge overlevering en oorsprong van kinderliederen	8
1.2.1 Mondelinge overdracht	8
1.2.2 Oorsprong	9
1.3 Verschillende soorten spelliederen	10
1.3.1 Klapspelletjes	10
1.3.2 Springtouwliedjes	12
1.3.3 Kring- en rijspelen	13
1.3.4 Aftelrijmpjes	16
1.4 De functie van het spellied	19
1.4.1 Het spellied voor moeder en kind	19
1.4.2 Het spellied voor kinderen onderling	20
1.5 De opbouw van het kinderlied	20
1.5.1 De melodie	20
1.5.2 De tekst	21
2. Het kinderlied in de huidige Nederlandse samenleving	24
2.1 Contact tussen verschillende culturen	24
2.1.1 Eerder onderzoek	24
2.1.2 Eigen observaties	25
2.1.3 Globalisatie	26
2.2 De rol van gender in het gebruik van het spellied	27
2.3 Leeftijdsgebondenheid	28
3. Methode van veldonderzoek	30
3.1 Benadering scholen	30
3.2 Participerende observatie op twee schoolpleinen	30
3.2.1 Geluidsopnames en manier van aanpak	30
3.2.2 Overzicht van de liedjes	31
3.2.3 Invloed van de speelruimte op de spelkeuze	32
3.3 Invullen vragenlijst door de kinderen	34
3.4 Filmopnames	36
3.4.1 filmopnames basisschool de Catamaran	36
3.4.2 filmopnames montessorischool Steigereiland	37
4. Conclusie	39
4.1 Is het kinderlied nog aanwezig in het spel van basisschoolkinderen op speelplaatsen in Amsterdam?	39

4.2 Heeft de aanwezigheid van veel verschillende culturen op een basisschool invloed op de liedjes die er gezongen worden?	39
4.3 Zijn bekende liedjes uit de Nederlandse kinderliedtraditie behouden gebleven? Zijn er zogenaamde 'evergreens'?	40
4.4 Zijn er nieuwe liedjes aan het repertoire toegevoegd?	40
4.5 Hoe blijven deze liedjes voortbestaan? De liedjes die op het schoolplein worden gezongen hebben een orale traditie. Van wie leren de kinderen deze liedjes?	41
4.6 Wat is de rol van gender in het gebruik van liedjes bij het spelen?	42
4.7 Wat is de invloed van de leeftijd van kinderen op het gebruik van spelliedjes?	42
Bronnenlijst	43
Bijlagen:	
1. Verzamelde liedjes	45

Inleiding

Iet wiet waait weg! Bestaan ze nog, de aftelrijmpjes en spelliedjes van vroeger? Zingen kinderen überhaupt nog wel op het schoolplein anno 2010? En wordt er in Amsterdam, die smeltkroes van culturen, ook in andere talen dan het Nederlands gezongen door de kinderen? Met deze vragen begaf ik mijzelf op twee Amsterdamse schoolpleinen om onderzoek te doen naar deze, misschien wel eeuwenoude, uitingen van kindercultuur.

Door middel van participerende observatie kon ik op de speelplaatsen een groot aantal liedjes en rijmpjes verzamelen. In de periode van februari tot eind april ben ik op de maandag- en woensdagochtenden op de schoolpleinen aanwezig geweest tijdens de ochtendpauze. Op maandag was ik op Montessorischool Steigereiland en op woensdag op de Oecumenische basisschool de Catamaran.

De speelplaats is een interessante plek om te observeren. Er gebeurt ontzettend veel tegelijkertijd. Kinderen doen balspellen, zoeken lieveheersbeestjes, klimmen in een klimrek, spelen tikkertje en oefenen de handstand en andere trucjes. Op Steigereiland was er zelfs een jongen die af en toe gitaar zat te spelen op het schoolplein. Mijn aandacht ging echter specifiek uit naar de liedjes en rijmpjes die kinderen bij hun spel gebruikten.

De hoofdvragen van mijn onderzoek zijn:

1. Is het kinderlied nog aanwezig in het spel van basisschoolkinderen op speelplaatsen in Amsterdam?
2. Heeft de aanwezigheid van veel verschillende culturen op een basisschool invloed op de liedjes die er gezongen worden?

Deelvragen:

1. Zijn bekende liedjes uit de Nederlandse kinderliedtraditie behouden gebleven? Zijn er zogenaamde 'evergreens'?
2. Zijn er nieuwe liedjes aan het repertoire toegevoegd?
3. Hoe blijven deze liedjes voortbestaan? De liedjes die op het schoolplein worden gezongen hebben een orale traditie. Van wie leren de kinderen deze liedjes?
4. Wat is de rol van gender in het gebruik van liedjes bij het spelen?
5. Wat is de invloed van de leeftijd van kinderen op het gebruik van spelliedjes?

Het onderzoek bestaat uit twee delen: een veldonderzoek en een literatuuronderzoek.

Het veldwerk

Het eerste gedeelte van het veldonderzoek bestaat uit het maken van geluidsopnames op de schoolpleinen van twee scholen in Amsterdam. Op deze manier wil ik een verzameling liedjes maken en de overeenkomsten tussen twee heel verschillende scholen bekijken.

De eerste school is Montessorischool Steigereiland. Het is een vrij nieuwe school in één van de nieuwste wijken van Amsterdam. De school profileert zich als een school met een speciaal muziekprofiel. De kinderen op deze school zijn voornamelijk kinderen van kunstenaars, muzikanten en hoger opgeleide mensen uit deze nieuwe wijk. Het is echter absoluut geen eliteschool en er zitten ook kinderen van allochtone (nieuwe Nederlanders) ouders op, maar de meerderheid is autochtone Nederlander. Het is een grote school, waar wel 500 leerlingen op zitten.

Het schoolplein ligt voor de school en is vrij groot. Er is een apart gedeelte voor de kleuters, een voetbalveld een klimrek, rekstokken en een groot leeg stuk asfalt waar gewoon gespeeld en gerend kan worden.

De tweede school waarop ik onderzoek deed, is de Oecumenische basisschool de Catamaran. Deze basisschool ligt in de Spaarndammerbuurt, een buurt waar mensen uit allerlei verschillende culturen wonen in het stadsdeel Westerpark. Op de school zitten dan ook kinderen uit heel veel verschillende culturen. In totaal zitten er 131 kinderen op deze school. De school heeft een speciale ZIG (Zij Instroom Groep) klas, voor kinderen die net in Nederland zijn en nog niet goed Nederlands spreken. Zij krijgen extra begeleiding in kleine groepjes. Vanuit de oecumenische gedachte laat de school de kinderen in aanraking komen met diverse geloofsovertuigingen, culturen en gebruiken. Ze stimuleren onderling begrip en laten kinderen zien hoe ze respectvol en solidair met elkaar om kunnen gaan. De basisschool zit in een speciaal gebouw, Het Schip genaamd. Het is ontworpen door architecten van de Amsterdamse School. Het schoolplein bevindt zich in het midden van het gebouw op een binnenplaats. Het schoolplein is niet heel groot. Er is een klein voetbalveldje, een zandbak en een klimrek. De rest van het plein wordt gebruikt om te springtouw, te ballen, te rennen, lieveheersbeestjes te zoeken enzovoorts. Er staan twee grote bomen op het plein en aan de zijkanten staat kleinere beplanting.

Het tweede deel van het veldonderzoek bestaat uit het maken van DVD's waar een aantal kinderspellen met liedjes op te zien zijn. Dit doe ik op Steigereiland samen met Robin Leek, meester van groep 3,4,5G op Montessorischool Steigereiland. We hebben samen een plan gemaakt, hebben een cameraman en een geluidsman geregeld en hebben op 6 juni de opnames gemaakt op het schoolplein van Montessorischool Steigereiland.

Op het schoolplein van basisschool de Catamaran heb ik op 4 juni zelf een aantal korte filmpjes gemaakt met een simpele camera.

Het derde deel van het veldonderzoek bestaat uit een vragenlijst voor de kinderen van de groepen 4,5,6 en eventueel 7 en 8 van beide scholen. Op Steigereiland hebben 55 kinderen de vragenlijst ingevuld. Op de Catamaran 37 kinderen. Aangezien Steigereiland een veel grotere school is met meer kinderen in de leeftijden die geschikt waren voor mijn vragenlijst, is dat verschil logisch.

Het literatuuronderzoek

Een onderzoek naar de belangrijkste bronnen en verzamelingen van spelliedjes voor kinderen in Nederland en omringende landen, zoals België, Duitsland en Engeland. De belangrijkste Nederlandse kinderliedverzamelingen zijn te vinden op het Meertens Instituut. Aan de hand van deze verzamelingen kan de leeftijd van bepaalde liedjes worden vastgesteld. Op deze manier kan ik onderzoeken hoe oud bepaalde liedjes zijn en hoe lang ze hebben weten te overleven. Bestaan er eigenlijk wel liedjes uit de vroege verzamelingen die nog steeds worden gezongen? Dat hoop ik vast te kunnen stellen door dit literatuuronderzoek.

De tweede vraag die ik hierbij wil stellen is of er connecties zijn tussen liedjes uit verschillende landen. Zijn er bijvoorbeeld liedjes die zowel in Engeland en Nederland worden gezongen? Hiervoor maak ik ook gebruik van de website youtube.com. Mensen uit allerlei landen plaatsen hier hun eigen filmpjes op. Er is een flink aantal filmpjes met jongeren en kinderen die klapspelletjes doen te vinden op deze website. Omdat er verder weinig recent onderzoek uit andere landen te vinden is, is dit een aardige bron voor de huidige stand van zaken.

1 De geschiedenis van het kinderlied in Nederland

1.1 Liedbundels en verzamelingen

Johannes van Vloten (1818 -1883)

Degene die de basis legde voor de Nederlandse verzamelactiviteiten rond het kinderlied was Johannes van Vloten (1818-1883). Na twee publicaties over het Nederlandse historische volkslied richtte hij zijn aandacht op kinderverzen en - liederen. Hij liet mensen liedteksten naar hem toesturen, zoals deze zich de liederen uit hun jeugd herinnerden. Hij verzamelde op deze manier rijmen uit heel Nederland, ook in lokale dialecten. Zijn belangstelling verklaart hij in de inleiding uit ‘een afkeer van kinderachtig zelfbedrog, van het ijdeluitig gewriemel der groote meerderheid onzer geleerde en ongeleerde, beroemde en onberoemde volwassenen in staat en kerk’. Liever verbleef hij in de kinderkamer, waar hij zich in de ‘volle waarheid van het kinderleven’ kon verlustigen en zich in de herinnering van zijn ‘blijde kinderjaren’ kon verdiepen (Van Vloten: 1871).

Tijdens zijn leven gaf hij drie edities uit van de *Nederlandsche baker- en kinderrijmen*, waarvan de eerste in 1871 werd gepubliceerd. Het werk was ontzettend populair. De eerste druk moest binnen een jaar (oplage 13.000) herdrukt worden. Bij de derde druk (1874) werden er voor het eerst muzieknoden toegevoegd. Deze notatie werd verzorgd door Marius Brandts Buijs, die de liedjes zelf opgetekend had. De tekst en de muziek komen in Van Vlotens werk dus uit verschillende bronnen. Hier komt een probleem naar voren dat ook latere verzamelaars trof die hun verzameling op inzendingen baseerden. Op deze manier kregen ze wel veel teksten van liedjes toegestuurd, maar de muzieknootatie werd daar bijna nooit aan toegevoegd.

Liedjes als ‘Hop Marjanneke’ en ‘Een, twee, drie, vier, hoedje van papier’ worden nu nog steeds op dezelfde melodie gezongen als in de versie die Van Vloten en Brandts Buijs uitgaven. Door deze en latere uitgaven van dit soort liedboeken is de variatie in tekst en melodie die zo kenmerkend is voor de mondelinge overlevering tot stilstand gekomen (Grijp 2000: 88).

Gerrit Jacob Boekenoogen (1868 - 1930)

G.J. Boekenoogen begon al als student met het verzamelen van kinderrijmen. Hij plaatste oproepen in kranten en verzamelde op die manier genoeg materiaal voor een artikel genaamd ‘Onze Rijmen’, dat geplaatst werd in *De Gids* in 1893. Hij ordende de rijmen die hem toe werden gezonden naar het soort spel wat erbij hoorde, zoals reien, zakdoekje leggen, lopende dans, kloten, knikkeren enz. Zijn verzameling omvat in totaal 9244 liedjes en versjes, uit alle delen van Nederland. De geografische herkomst wordt altijd vermeld en soms ook een naam of beschrijving van het bijbehorende spel. Ook Boekenoogen verzamelde veel liedjes die in dialect werden gezongen, waarbij de tekst soms net iets anders werd gezongen dan in een ander deel van Nederland.

Boekenoogen was van plan om een Nederlandsch Rijmenboek te laten verschijnen, maar het is nooit verder gekomen dan een herdruk van zijn artikel in *De Gids*. Misschien was zijn werk wel het standaardwerk van de Nederlandse kinderrijm geworden. Nu ontbeert Nederland nog steeds zo’n werk, in tegenstelling tot Engeland (*The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes* van Iona en Peter Opie) en België (*Kinderspel en kinderlust in Zuid-Nederland* van A. de Cock en I. Teirlinck).

De verzameling van Boekenoogen is de oudste kinderliedverzameling die op het Meertens Instituut bewaard wordt. De liedjes zijn opgetekend op losse dunne velletjes. Deze velletjes zijn genummerd en worden bewaard in acht dozen.

Nienke van Hichtum (1860 – 1939)

Nienke van Hichtum is het pseudoniem van Sjoukje Troelstra - Bokma de Boer.

Tegenwoordig is ze vooral bekend door haar kinderboek *Afke's tiental*. Nienke van Hichtum begon na haar huwelijk met socialistisch politicus Pieter Jelles Troelstra bij het Friese literaire tijdschrift *For hûs en hiem* en schreef verhalen voor de kinderrubriek. Ze plaatste in 1904 oproepen in tal van tijdschriften en kranten, zoals het *Nieuwsblad van het Noorden*, de *Nieuwe Groningse Courant* en *De Groene*. De oproepen hadden succes en ze verzamelde 2552 liedjes. Net als Boekenoogen verzamelde Van Hichtum de liedjes op aparte velletjes.

Haar werk bleef vele jaren ongepubliceerd liggen, maar uiteindelijk bracht ze het in 1936 toch uit in samenwerking met de bekende volksliedkundige en pedagoog Jop Pollman, *Het spel van moeder en kind. Oude volksrijmen voor jonge ouders*. Ook in deze bundel is een flink aantal liedjes genoteerd in dialect. De meeste liedjes zijn voorzien van muzieknotatie.

Het boek is bedoeld voor de praktijk van het zingen voor peuters. In de inleiding schrijft Sjouke Troelstra – Bokma de Boer over haar waarneming dat in gezinnen met jonge kinderen bijna nooit meer die ‘oude, gezellige rijmpjes’ worden gezongen. Het doel van het boekje is ‘bij de jonge vaders en moeders de herinnering op te frisschen aan de rijmpjes, die ze zich, hoewel soms een beetje vaag, noch herinneren uit hun eerste levensjaren.’ Volgens haar is er door de steeds toenemende onverschilligheid van het grote publiek op dit gebied ontzaglijk veel verloren gegaan, wat bewaard had moeten blijven. ‘Want al deze oude rijmpjes vormen een niet te versmaden element bij de opvoeding onzer kleintjes in hun eerste levensjaren, maar ook van folkloristisch standpunt zijn ze belangrijk’ (Troelstra-Bokma de Boer 1936).

Anne de Vries (1904-1964)

Anne de Vries, geboren te Assen in 1904, is voornamelijk bekend geworden als kinderboekenschrijver. Hij heeft een groot oeuvre op zijn naam staan, met boeken voor volwassenen, kinderboeken, jeugdboeken en lees- en taalboekjes voor de lagere school. Populaire titels waren bijvoorbeeld *Reis door de nacht* en *Bartje*.

Hij had ook belangstelling voor de volkskunde. Zo publiceerde hij in 1938 samen met P.J. Meertens het boek *De Nederlandse volkskarakters*. Hij werkte ook mee aan het kinderuurtje van de NCRV-radio. In november 1931 vroeg hij door de ether aan kinderen om versjes en liedjes op te sturen. Zijn oproep was een succes en hij verzamelde op deze manier 3181 liedjes. Het waren echter niet alleen liedjes uit de orale traditie, maar ook uit de schriftelijke. De kinderen mochten namelijk liedjes opsturen die ze zelf mooi vonden, het hoefden niet per sé oude liedjes te zijn. De collectie bevat geen muzieknotatie, wat niet vreemd is aangezien de inzendingen voornamelijk van kinderen zelf waren en niet van volwassenen (Grijp 2000: 93).

Will Scheepers (1913-1990)

Will Scheepers is de enige die de liederen die hij verzamelde fonografisch heeft opgenomen. Scheepers was met de bekende etnomusicoloog Jaap Kunst een van de eersten die muzikaal veldwerk verrichtten in Nederland. Ze reisden met het openbaar vervoer door Nederland en hadden een bandrecorder, de *Brush Sound Mirror*, bij zich om liederen op te nemen. Ze lieten zich dus niet over de post materiaal toesturen, maar gingen naar de informanten toe. Ze namen niet alleen kinderliederen op maar ook andere liederen.

Scheepers werkte eerst samen met Jaap Kunst, maar later werkte ze ook met Ate Doornbosch. Het veldwerk deed Scheepers in haar vrije tijd, ze had een baan als typiste op het Instituut voor de Tropen. Haar drijfveer was om het teloorgaande volkscultuurgoed vast te leggen. Scheepers nam in totaal 189 banden met liederen op, waarvan zo'n 150 opnamen tot

de kinderliederen behoren. Ook in haar collectie worden veel liederen in dialect gezongen. Haar opnamen worden ook in het Meertens Instituut bewaard (Grijp 2000: 94).

1.1.2 Repertoirevorming

De meeste boekjes met traditionele kinderliedje die tegenwoordig verschijnen, reproduceren voornamelijk de bekende liedjes uit eerdere publicaties. Er is daardoor een bepaald aantal kinderliedjes ontstaan dat onze traditie lijkt te kenmerken en dat steeds weer terugkeert in nieuwe boekjes. Dit zijn de bekende klassiekers zoals *Eén, twee, drie, vier, hoedje van papier* en *Hop Marjanneke*, die ook al in Van Vloten voorkomen. Ook latere composities zijn soms echte *evergreens* geworden, bijvoorbeeld de liedjes *Elsje Fiderelsje* en *Opa Bakkebaard*, die werden geschreven door Herman Broekhuizen (1922).

In de kinderliedverzamelingen van liederen uit de orale traditie is echter veel meer verscheidenheid te vinden. Een heruitgave van het bronnenmateriaal op het Meertens Instituut zou in dit verband zeer zinnig kunnen zijn. Met dit materiaal zou zelfs alsnog een Nederlands Rijmenboek, zoals het *Dictionairy of Nursery Rhymes* van Iona en Peter Opie in Engeland of *Kinderspel en kinderlust in Zuid-Nederland* van A. de Cock en I. Teirlink in België kunnen worden samengesteld. Dat zou wetenschappelijk onderzoek naar dit onderwerp een stuk vereenvoudigen en bovendien het repertoire voor het muziekonderwijs voor thuis en op basisscholen uitbreiden.

1.2 Mondelinge overlevering en oorsprong

1.2.1 Mondelinge overdracht

In het Meertens Instituut, wordt dus een aantal verzamelingen van kinderliederen en kinderrijmen bewaard. Voor deze verzen geldt dat ze in beginsel afkomstig zijn uit de mondelinge overlevering. Ze werden doorgegeven van ouder op kind, of van kind op kind. Dat onderscheidt deze liederen van liedjes en versjes die kinderen in meer officiële situaties aanleren, zoals op school, in de kerk of in de muzieklus. Bij deze tweede groep liederen speelt de schriftcultuur een belangrijke rol. Er is bij dat soort liederen meestal sprake van een dichter en een componist die de liedjes hebben gepubliceerd. Van de liedjes die bewaard worden in de verzamelingen op het Meertens Instituut bestaat er niet zo'n oorspronkelijke schriftelijke notatie, of die is al lang vergeten. De liederen werden soms wel achteraf in boekjes opgenomen, waardoor een bepaalde versie van zo'n lied gemeengoed werd. In de mondelinge overlevering worden de liederen echter zozeer gevarieerd dat het begrip 'oorspronkelijke versie' daar geen betekenis heeft (Grijp 2000: 86).

Jonge kinderen maken vaak voor het eerst kennis met kinderrijmen en kinderliedjes die worden opgezegd of gezongen door hun ouders. Veel ouders zullen daarbij niet nadenken over de herkomst en tekst van de liedjes en kennen ze nog uit hun eigen kindertijd. Ze zingen de liedjes om het kind te vermaken of gerust te stellen. Een voorbeeld hiervan is dit slaapliedje:

*Eia popeya,
Kookt kindekes pap:
Heb je geen mellek,
Zoo mellekt de kat:
Heb je geen kat,
Zoo mellekt de muis:
Daar is toch altijd nog mellek in huis.*

*Mellekje zoeter dan vijgen.
't Kindje moet slapen en zwijgen!*

(Troelstra-Bokma de Boer 1936: 8)

Niet alleen de ouders van de kinderen zingen liedjes voor hen, ze leren ook nieuwe liedjes van andere kinderen, van juffen en meesters en van hun grootouders.

Het gevolg van mondelinge overdracht is dat er door de jaren heen veel verschillende versies van liederen worden doorgegeven. Veel volwassenen zullen verbaasd reageren als ze merken dat er in sommige delen van ons land niet *Witte zwanen*, *zwarte zwanen*, maar *Groene zwanen*, *zwarte zwanen* wordt gezongen, of zelfs *Kroene kranen*, *zwarte zwanen*!

Toch is geen bevolkingsgroep zo trouw en conservatief als kinderen. Ze zijn er meestal van overtuigd dat de versie die zij geleerd hebben de enige juiste is en leren die versie dan ook precies zo aan andere kinderen. Het zijn dus voornamelijk de kinderen die zo streng over het kinderrijm waken (Enzenberger 1969: 355).

1.2.2 Oorsprong

Veel van de liedjes die wij nu als kinderrijmen beschouwen zijn oorspronkelijk helemaal niet voor kinderen bedoeld geweest. Het zijn 'survivals of an adult code of jovialty, and in their original wording were, by present standards, strikingly unsuitable for those of tender years' (Opie 1977: 3). De teksten zijn fragmenten van ballades en volksliedjes, restanten van oude gewoontes en rituelen en herinneringen aan straatartiesten en pantomimespelers. Andere zijn gebaseerd op spreuken, of stammen af van drinkliederen uit de kroeg.

De enige liedjes van voor 1800 die echt voor kinderen waren bedoeld zijn rijmende alfabetten, liedjes die bij spelletjes worden gebruikt en slaapliedjes (Opie 1977: 4).

Dat kinderen zo goed bekend waren met liedjes voor volwassenen is niet vreemd. In de 17^e en 18^e eeuw werden kinderen behandeld als miniatuurvolwassenen. Het was niet uitzonderlijk dat kinderen grove taal aanhoorden of sterke drank dronken. Vaak zagen en hoorden ze alles wat de volwassenen deden.

Kortjakje is een voorbeeld van een bekend Nederlands kinderliedje waarvan de tekst minder onschuldig is dan die op het eerste gezicht lijkt.

*Altijd is Kortjakje ziek
Midden in de week, maar zondags niet
Zondags gaat ze naar de kerk
Met een boek vol zilverwerk
Altijd is Kortjakje ziek
Midden in de week, maar zondags niet.*

Boekenooogen ontmaskerde Kortjakje al als een 'sekreet-juffrouw', oftewel een toiletjuffrouw. In *Onze Rijmen* geeft hij een andere versie van het liedje, dat het refrein is van een 18^e eeusw lied getiteld *Een Nieuwe Lied van Kortjackje, Of 't leve en bedrijf van een Secrete Vrou in dese Stad, die so gaere de Borrel had* (Boekenooogen 1893: 6). Die versie benadrukt voornamelijk het drankgebruik van Kortjakje:

*Altijd is Kortjakje ziek
Midden in de week en Sondags niet.
Dan gaet zij haer hert versterken,
Midden in de week wil zy niet werken.
Altijd is Kortjakje ziek*

Midden in de week en Sondags niet

Ook zijn er op de liedblaadjes van een Amsterdamse straatzanger genaamd Kleyn Jan, die rond 1700 leefde, drie liedjes over Kortjakje te vinden (F.K.H. Kossmann 1941: 111). Het eerste lied heeft de titel *Nieuw lied van Ragel Valderappus, eersaeme en seer secreete Vrouw, zittende op 't Raedhuys van de Markus Brug*. Dit lied begint als volgt

*Kortjakje seer hups en fijn
Is de meeste tijd beschonken.
Kortjakje mag geen brandewijn,
Maar het moet jenever zijn.
Altijd is Kortjakje ziek
Midden in de week en Zondags niet,
Dan gaat zij haar haert versterken
Midden in de week wil zij niet werken
Altijd is Kortjakje ziek
Midden in de week en 's Zondags niet.*

Kortjakje was dus de bijnaam van ene Ragel of Rachel Valderappus. Het kinderliedje dat tegenwoordig de meeste kinderen nog steeds kennen, lijkt af te stammen van een lied van een 17^e eeuwse straatzanger. Bovendien gaat het niet over een schoolziek meisje, maar over een vrouw die flink kon drinken en de publieke secreten onder een van de bruggen in Amsterdam schoonhield.

1.3 Verschillende soorten spelliederen

Een belangrijk onderdeel van liederen die mondeling worden overgeleverd zijn de spelliederen. In de bundel 'Hoy, een lied!' wordt een definitie gegeven van het begrip speellied: Onder speelliederen verstaan we liederen die volgens bepaalde spelregels gespeeld dienen te worden. Hierdoor wordt niet alleen de beweging geoefend op de maat, het ritme en de structuur beleefd, maar worden ook allerlei sociale vaardigheden getraind (terwille van een goed samenspel moet ieder de regels goed kennen en kunnen toepassen). Er zijn verschillende soorten spelliederen, bijvoorbeeld: nabootsingsspelen, aftelspelen, kringsspelen, springtouwliedjes, uitgaande van een opstelling in rijen, uitgaande van een opstelling in paren en uitgaande van een opstelling in een kring van paren (Zaat 1984).

1.3.1 Klaspelletjes

Bij klaspelletjes gaat het erom een bepaald patroon van klapbewegingen uit te voeren terwijl er een liedje bij wordt gezongen. Vaak moeten er naast het klappen in de eigen en tegen elkaars handen, dat op allerlei manieren kan verlopen, ook nog andere bewegingen worden uitgevoerd. Het is daarom van belang dat de liedjes bij klaspelletjes een duidelijk ritme hebben, waarop goed geklapt kan worden.

Het valt op dat klapliedjes vaak een vrij moderne tekst hebben. In veel klapliedjes komen merknamen van frisdrank voor, zoals *Pepsi Cola*, *Coca Cola*, *Sisi* en *Seven Up*. Ook namen van bekende figuren zoals *Charlie Chaplin*, *Michael Jackson*, *Willie Wortel* en *Mickey Mouse* zijn in de teksten van deze liedjes terug te vinden. Er worden regelmatig Engelse woorden in gebruikt en sommige liedjes bevatten ook veel 'onzinwoorden'. Een voorbeeld van een klapliedje is:

*Michael Jackson ging naar de disco
Hij leerde meisjes dansen
Twee Engelse en twee Franse
De eerste was de chachacha
De tweede was de hoelala
De derde was de rok omhoog
De vierde was de pijl en boog
De vijfde dat verklap ik niet
De zesde was de split!*

Keanu en Lola, Montessorischool Steigereiland, Amsterdam 2010

In dit liedje wordt er volgens een vast patroon geklapt, maar op bepaalde woorden moet er een beweging uitgevoerd worden. Bij *chachacha* wordt er met de heupen gedraaid, bij *hoelala* op de eigen knie/bovenbeen geklapt, bij *rok omhoog* wordt de rok (denkbeeldig of echt) omhoog gegooid, bij *pijl en boog* de armen zo gehouden alsof men een pijl en boog vasthoudt. Bij *split* worden de benen een stukje uit elkaar gezet. Dan beginnen de meisjes weer opnieuw met zingen en klappen. Steeds op het eind van het lied wordt de spreidstand van de benen groter. Degene die het eerst haar evenwicht verliest of haar benen niet wijder meer kan doen en omvalt, heeft verloren. Het spel kan met z'n tweeën gedaan worden, maar ook in een kring met meerdere kinderen tegelijk. Klapspelletjes worden voornamelijk door meisjes gespeeld. Jongens komen wel af en toe kijken, maar vinden het meestal leuker om het spel te doorbreken en de meisjes af te leiden dan om zelf mee te doen.

Sarah (9) en Wendy (9) Basisschool de Catamaran, Amsterdam 2010

1.3.2 Springtouwliedjes

Touwtjespringen met een klein touw kan gedaan worden in je eentje of met z'n tweeën. Spannender is het nog om het met een groot touw en een hele groep kinderen te doen. Er bestaan allerlei spelletjes voor, waarbij altijd twee mensen het touw moeten draaien. De hoeveelheid springers in het touw varieert per spel. Voor kinderen die het niet vaak doen, kan het al erg spannend zijn om 'in te springen'. De vaste regel is dat wie het touw aanraakt, op het touw springt of het touw op een andere manier tot stilstand brengt af is.

Ook bij het touwtjespringen doen er meestal meer meisjes dan jongens mee. Maar de jongens willen ook best wel eens mee doen. Misschien komt dat doordat het bekend is dat ook boksers touwtjespringen en je er een goede conditie van krijgt. Het is in ieder geval een stuk stoerder dan de klaspelletjes. Het springen gaat de jongens net zo goed af als de meiden, maar het zingen van het liedje erbij vergeten ze wel eens, of ze laten het expres achterwege.

Er zijn spelletjes waarbij tijdens het springen bepaalde bewegingen moeten worden gemaakt, zoals bij het volgende liedje:

*Beertje beertje, draai je om
Beertje beertje, tik de grond
Beertje beertje, poets je tanden
Beertje beertje, was je handen
Beertje beertje, pak je rugzak
Beertje beertje, ga naar school*

Groep 5/6 basisschool de Catamaran, Amsterdam 2010

Twee kinderen of volwassen draaien een groot touw rond. Eén kind springt erin. De rest van de kinderen staat in een rij naast het touw te wachten op hun beurt. Iedereen die bij het spel betrokken is kan mee zingen met het liedje, maar vaak doen niet alle kinderen dat. De bewegingen die in de tekst van het liedje voorkomen, moeten door het springende kind worden uitgebeeld. Bij de laatste regel moet het kind uit het touw springen en is de volgende in de rij aan de beurt.

Er bestaan ook veel springtouwliedjes waarin wordt geteld, of waarbij langs de letters van het alfabet wordt gegaan. Het volgende lied is daar een voorbeeld van:

*Zaterdagavond zat ik in de bus
Toen kwam er een jongen
Die gaf me een kus
En die jongen heette
A,B,C,D,E,F,G,H,I,J,K,L,M,N,O (Omar!)*

*En die jongen heette Omar
Wil je met hem trouwen
Wil je van hem houden
Ja,nee, misschien ok
Ja, nee misschien ok*

*Hoeveel baby's krijgen jullie?
1,2,3,4,5,6,7,8,9,10*

Groep 5/6 basisschool de Catamaran, Amsterdam 2010

In het eerste couplet wordt er net zolang langs de letters van het alfabet gesprongen tot de springer verkeerd springt. Het spel wordt dan even stilgelegd. De letter waarmee het springen eindigt wordt de beginletter van een jongensnaam (als een meisje springt) en die naam wordt verzonnen door de kinderen die niet springen. Dit is eigenlijk geheim en moet zachtjes overlegd worden. Vervolgens gaat het spel verder en wordt er in het tweede couplet bepaald of het stel gaat trouwen en hoeveel baby's zij krijgen.

Groep 5/6 Basisschool de Catamaran, Amsterdam 2010

1.3.3 Kring- en rijspelen

Bij het spelen van kring- en rijspelen bewegen een groepje kinderen hand in hand zijwaarts of voorwaarts, in een rij of een kring. Ze zingen daarbij een lied, waarbij soms ook nog specifieke bewegingen horen. Er bestaan ook kringspelletjes waarbij de kinderen in een kring op de grond zitten, zoals bij *Zakdoekje leggen*. Deze spelletjes zijn vaak kleine toneelstukjes, met verschillende rollen voor de kinderen. De gebaren en teksten van de liedjes liggen vast en de kinderen waken erover of alles wel volgens de regels verloopt.

Een voorbeeld van een rijspel is *Mariëtte Alfabette*, oftewel *de armen en de rijken*. Er staan bij dit spel twee rijen kinderen tegenover elkaar. In de ene rij moeten er meer staan dan in de andere. De rij met de meeste kinderen speelt de rijken, de rij met de minste kinderen (of zelfs maar één kind) speelt de armen. Steeds zingen ze om beurten twee regels. De armen beginnen het spel.

1. *Ik zou zo graag een kindje willen, Mariette Alfabette*
Ik zou zo graag een kindje willen, Mariadom.
2. *Welk kindje wil je dan? Mariette Alfabette*
Welk kindje wil je dan? Mariadom.
1. *Ik zou zo graag een [naam] willen, Mariette Alfabette*

- Ik zou zo graag een [naam] willen, Mariadom.*
2. *Onze [naam] krijg je niet Mariette Alfabette*
Onze [naam] krijg je niet, Mariadom.
 1. *Dan zal ik voor haar bidden Mariette Alfabette*
Dan zal ik voor haar bidden, Mariadom
 2. *Bidden kan ik zelf wel, Mariette Alfabette*
Bidden kan ik zelf wel, Mariadom
 1. *Dan zal ik haar gaan stelen, Mariette Alfabette*
Dan zal ik haar gaan stelen, Mariadom.
 2. *Dan leggen we onze hond voor de deur, Mariette Alfabette*
Dan leggen we onze hond voor de deur, Mariadom.
 1. *Dan geef ik hem een plakje worst, Mariette Alfabette*
Dan geef ik hem een plakje worst, Mariadom.
 2. *Onze hond die lust geen worst, Mariette Alfabette*
Onze hond die lust geen worst, Mariadom.
 1. *Dan sla ik hem met een knuppel dood, Mariette Alfabette*
Dan sla ik hem met een knuppel dood, Mariadom.
 2. *Onze hond die kan niet dood, Mariette Alfabette*
Onze hond die kan niet dood, Mariadom.

Jan Hekmanschool, Ouderkerk aan de Amstel jaren '90 twintigste eeuw

Toelichting:

Een paar kinderen vormen een rij en steken hun armen door elkaar heen. Eén kind staat daar tegenover. Het 'arme' kind begint te zingen en loopt tijdens het zingen van haar eerste regel naar voren, richting de rij gearmde kinderen. Tijdens het zingen van de tweede regel loopt ze weer achteruit, zodat ze uiteindelijk op ongeveer dezelfde plaats terugkomt waar ze begon. Dan geeft de rij gearmde kinderen antwoord, terwijl ze ook bij de eerste regel naar voren en bij de tweede regel naar achteren lopen. Dit gebeurt bij elk couplet weer. Er hoort ook een aantal extra bewegingen bij het spel, zoals knielen met gevouwen handen bij het bidden, een uitgestrekte hand bij het aanbieden van een plakje worst en een slagbeweging met de vuist bij het doodslaan van de hond. Aan het eind van de tekst krijgt het arme kind het kindje naar keuze uit de rij.

De meest bekende en schriftelijk overgeleverde versie van dit spel is te vinden het boekje *Kinderzang en Kinderspel 1*, samengesteld door Dien Kes, Jop Pollmann en Piet Tiggers in 1947. Ze beschrijven het spel zo:

- 1: *Wij zijn arme, arme, arme Marionse , Marionette*
Wij zijn arme, arme, arme Mari Marions!
- 2: *Wij zijn rijke, rijke, rijke Marionse, Marionette (etc)*
- 3: *'k Wou zo graag uw dochter hebben, Marionse Marionette (etc)*
- 4: *'k Heb er geen om u te geven, Marionse Marionette (etc)*
- 5: *'k Heb gehoord dat gij er hadt, Marionse Marionette (etc)*
- 6: *Die dat zeiden, konden liegen, Marionse Marionette (etc)*
- 7: *'k Zal haar geven, Marionse Marionette (etc)*
- 8: *Daarvoor kunt ge haar niet krijgen, Marionse Marionette (ect)*
- 9: *X (als 7 en 8)*
Y Zal ik haargeven, Marionse Marionette (etc)
Z Daarvoor kun je haar wel krijgen, Marionse Marionette (etc.)

De kinderen staan hand aan op een rij en kijken naar een, die er voor staat. Dit kind begint en gaat zingende telkens vier passen voor- en achteruit. De rij antwoordt met couplet 2,4,6,8 enz. en gaat ook voor- en achteruit. De 'arme marionet' zingt de oneven coupletten en tracht – bij het zingen van strophen 9, 11, 13 etc. (hier aangegeven als 9 tm X) Die hij zelf verzint – steeds iets 'mooiers' te bedenken om toch maar zijn zin te krijgen. Weet hij niets meer en zingt de rij nog steeds, dat hij haar niet krijgen kan, dan zingt hij als strophe Y: *Zal ik voor haar nederknielen* of *'Zal ik haar de hemel geven'* of *'Zal ik haar een vrijer geven'* Hierna moet de rij de gekozene wel afstaan (Kes, Tiggers en Pollmann 1947: 30).

Ferdi van de Vijver beschrijft het spel ook en geeft er zelfs een verklaring bij. Zijn optekening komt uit Vlaanderen, Zeveneken in de Oogstmaand 1942.

In zijn boek (Vijver: 63-64) wordt het spel afgeleid uit roofhuwelijken en koophuwelijken, een Germaans gebruik. Het roofhuwelijk is eigen aan nomadische stammen, die hoofdzakelijk van de jacht leven. Landbouwvolken daarentegen geven de voorkeur aan een koophuwelijk, wat een rechtsbeginsel veronderstelt, gesteund op onderling akkoord van de partijen: de vader en de huwelijkskandidaat (Vijver: 63). Zijn toelichting bij dit lied is: 'We tekenden zo een verdoezeld koophuwelijkslied op te Zeveneken in de Oogstmaand 1942. De meisjes staan op één rij naast mekaar opgesteld; één meisje danst zijdelings, terwijl zij vragend zingt.'

Maar nog verder van huis wordt dit lied ook gezongen. In *En nu allemaal! Liedjes en spelletjes van kinderen in kleurrijk Nederland* wordt er een Antilliaanse versie van *De armen en de rijken* gegeven: *Mi ta pober* (Hoks 2004: 142).

Van de kring- en rijspelen wordt vaak gezegd dat ze een zeer oude oorsprong hebben. De werkelijke oorsprong en leeftijd van deze spelen is helaas zeer moeilijk te achterhalen. Onderzoekers proberen aanwijzingen in de tekst van de liedjes te vinden die duiden op figuren of gebeurtenissen uit een bepaalde tijd. Zo zou Jan Huigen van het kringspelletje *Jan Huigen in de ton* de ontdekkingsreiziger Jan Huygen van Linschoten zijn geweest, die leefde van 1563 tot 1611 (Van der Weg 2008: 34). Het speellied *Tussen Keulen en Parijs leidt de weg naar Rome* zou verwijzen naar de weg die vele pelgrims in de middeleeuwen die op weg gingen naar Rome. Boekenoogen wijst er in 1893 al op dat deze pelgrimsweg eeuwenlang onbegaanbaar was (Van der Weg 2008: 76). En *Witte Zwanen, zwarte zwanen* gaat over zielenvogels die onderweg zijn naar het land van de engelen. Engelland dus, en niet naar Engeland zoals veel mensen tegenwoordig denken. Ferdi van de Vijver schrijft ook over het fenomeen *Engelland*, dat volgens hem in veel kinderliedjes terug is te vinden en ook vaak in aftelrijmen voorkomt.

Dat Engelland = zielenrijk, dient daarom Engelland geschreven. In verscheidene kinderrijmen en -spelen wordt erop gedoeld. [...] Zowel onder de raadsels als onder de speelliedjes treft men eigenaardige zinnebeeldige handelingen aan, die herinneren aan vóór - Christelijke godsdienstopvattingen, oud-Germaanse huwelijkszedes en Middeleeuwse bijgelovigheden. [...] In de godsdienstige voorstellingen van de vóór-Christelijke Germaan, nam de zielencultus een belangrijke plaats in. Naar zijn voorstelling was de ziel een wezen, los van het lichaam, dat dit naar willekeur verlaten kon. Dit gebeurde dan ook dikwijls b.v. 's nachts in de gedaante van een klein diertje: een muisje, dat uit de mond kroop en 's morgens langs dezelfde weg terugkeerde. Was een kind geboren, dan koos een der zielen het tot verblijfplaats. Stierf een mens, dan zocht de ziel het aards omhulsel weer te verlaten. De zielen die tijdelijk geen verblijfplaats in een lichaam vonden, verwijlden in een soort paradijs, een schone gaarde met bloemen en vogelzang waar de doodsgodin, door zielen omgeven, zat te spinnen. Dat zielenrijk het Engelland, van vele sproken en rijmen, vooral van onze talrijke aftelrijmen, lag naar men zich voorstelde, onder een glazen berg. Toegang gaf slechts een bijzondere sleutel, n.l. een beentje of knokkel, waarvan de ziel, die het

gestorven lichaam verliet, zich gemakkelijk kon voorzien. Vaak ook stelde men het zich voor als een eiland, waar men heenvaren moest of dat men over een brug kon bereiken.' (Vijver [jaartal?]: 33-34).

Het blijkt in ieder geval dat er na onderzoek te constateren valt dat er in de teksten van dit soort spelliedjes veel meer aan de hand is dan je bij oppervlakkige lezing van de teksten ziet. In de teksten zijn personen en gebeurtenissen uit de geschiedenis terug te vinden. Ze vormen vaak zelfs de basis van de liedjes. In de loop van de geschiedenis en door het ontstaan van allerlei varianten op de liedjes zijn de personen en gebeurtenissen die er ter grondslag aan lagen steeds meer op de achtergrond geraakt en soms zelfs onherkenbaar geworden. Toch weten de liedjes te overleven.

1.3.4 Aftelrijmpjes

Bij veel spelletjes, zoals tikkertje en verstoppertje, zijn er bepaalde hoofdrollen te vervullen, zoals de rol van de tikker. Om deze rollen op een eerlijke manier te verdelen bestaan er allerlei rijmpjes. De bekendste daarvan is:

*Iene miene mutte
Tien pond grutten
Tien pond kaas
Iene miene mutte
Is de baas*

Bij dit rijmpje wijst degene die het opzegt om de beurt naar de borst van de kinderen die aan het spel mee doen, op elke lettergreep naar iemand anders. Degene die wordt aangewezen op het laatste woord van het rijmpje, is de 'baas'. Net als bij de andere spelliedjes zijn er van aftelrijmpjes veel varianten te vinden. *Iene miene mutte* wordt vaak aangevuld met andere tekstregels, zoals deze:

*Iene miene mutte
Tien pond grutten
Is de baas
Maar jij mag de baas niet zijn
Want jij bent nog veel te klein
Kikker in de sloot
Drop, drop, drop
Jij bent eerlijk op
Op de grote autoweg
Jij hebt pech*

Mila (7) Montessori Steigereiland, Amsterdam 2010

Naast aftelrijmpjes waarbij naar de borst wordt gewezen, zijn er ook veel rijmpjes waarbij de kinderen hun voeten bij elkaar moeten zetten in een kring. Een kind wijst om de beurt de voeten van de kinderen aan op het ritme van het aftelrijmpje, op elke lettergreep de volgende voet. Zo'n rijmpje is:

In de Chinese toren

Mag je niet praten

Heb jij een oom?

(kind waarbij dit uitkomt geeft antwoord met gebaren)

Plast die wel eens tegen een boom?

(kind waarbij dit uitkomt antwoord met gebaren)

Hoeveel liter drinkt hij per dag?

(kind waarbij dit uitkomt antwoord met gebaren, in dit geval tien)

1,2,3,4,5,6,7,8,9,10 weg

Rani (10), Nihmed (10) en Sarah (9) basisschool De Catamaran, Amsterdam 2010

Bij dit aftelrijmpje mogen de kinderen de antwoorden alleen maar geven zonder te praten. Ja en nee moeten dus met het hoofd geknikt of geschud worden. Het aantal liters moet met de vingers worden aangegeven. Als iemand per ongeluk toch hardop antwoord geeft is diegene af. Degene bij wie de voet wordt aangewezen op *weg*, moet ook zijn voet terugtrekken en is af.

Er zijn ook kortere manieren om iemand aan te wijzen, zoals de spreuk *Iet wiet waait weg*, of een kort rijmpje als *Drop, drop, drop, rot jij maar op*. Of iemand roept *Hoedje van de koning!* Iedereen die mee wil doen moet dan zo snel mogelijk zijn handen op zijn of haar hoofd zetten in de vorm van een driehoek, die een hoed voorstelt. Wie dit als laatst doet, moet 'hem' zijn, bijvoorbeeld de tikker.

Een andere manier is 'ploffen'. Iedereen die mee wil doen met het spel gaat in een kring staan. Een been wordt naar voren gestrekt. In een koor wordt geroepen: 'Een, twee, drie, plof!' Tijdens het tellen sla je met je vlakke hand op je dij. Bij 'plof' draai je al dan niet je hand om. Wie een afwijkende hand heeft, hoeft hem niet te zijn: 'Het spijt me zeer, maar ik heb bof!' (Eiselin 1996: 16).

Een kenmerk van aftelrijmpjes is dat ze vaak een wat grove tekst hebben. Een voorbeeld daarvan is dit rijmpje, dat gevolgd werd door 'ploffen':

Proefkonijn, wie zal hem zijn?

Lik de pik van Albert Heyn

In de maneschijn

Eén, twee, drie plof

Spijker en niemand bof

Eén, twee, drie plof

Spijker en ik bof

Rani, (10) Nihmed (10) en Imane (9) Basisschool de Catamaran, Amsterdam 2010

Opie schrijft dat volgens de Engelse traditie aftelrijmen worden gezien als restanten van de formules waarmee Druïden menselijke offers uitkozen. Hoe dat idee is ontstaan is onduidelijk (Opie 1977: 12). Interessanter is de vergelijking van veelgebruikte woorden in Engelse aftelrijmpjes met de Keltische telwoorden.

Welsh	(Pronounced)	Cornish (recorded 1542)	Irish	Breton
un	een	ouyn	aon	unan
dau	daay	dow	do	daou
tri	tree	tray	tri	trî
pedwar	pai'dwaar	peswar	ceathair	pévar (fem. peder)
pump	pimp	pimp	cuig	pemp

Keltische telwoorden (Opie 1977: 12)

Ook de vergelijking met telwoorden uit de orale traditie die worden gebruikt door herders om hun schapen te tellen, vissers om hun vangst te tellen en oude naaisters om hun steken aan te duiden is zeer boeiend. Die telwoorden werden geregistreerd door A.J. Ellis in 1877 als het ‘Anglo-Cymric Score’. De overeenkomst tussen deze telwoorden en de woorden waarmee een aantal aftelrijmpjes beginnen is overduidelijk. Dat geldt voor aftelrijmen uit Engeland, maar ook uit Duitsland en Nederland. Denk hierbij aan rijmen die beginnen met de door ons vaak als onzinwoorden beschouwde *Iene, miene, mutte*, of een Engels aftelrijmpje als:

*Eena, meena, mona, my,
Barcelona, bona, stry,
Air, ware, frum, dy,
Araca, baraca, wee, wo, wack.*

En vergelijk onderstaand rijmpje dat in 1946 in Amerika werd opgetekend door Carl Withers en dat ‘Indian counting’ werd genoemd eens met de Northumberland telwoorden:

*Een, teen, tether, fether, fip,
Sather, lather, gother, dather, dix.*

	West				North
High	Riding,	Yar-	Northum-	Westmor-	Riding,
Furness	Yorks.	mouth	berland	land	Yorks.
aina	eina	ina	eën	yan	yan
peina	peina	mina	tean	tyan	tean
para	paira	tethera	tether	tethera	tithera
peddera	puttera	methera	metheth	methera	mithera
pimp	pith	pin	pimp	pimp	mimph
ithy	ith	sithera	citer	sethera	hitter
mithy	awith	lithera	liter	lethera	litter
owera	air-a	cothra	ōva	hevera	over
lowera	dickala	hothra	dōva	devera	dover
dig	dick	dic	dic	dick	dick

Anglo-Cymric score (Opie 1977: 13)

Oudere kinderen in de hoogste klassen van de basisschool verdelen meestal de rollen in hun spel door te ‘poten’. Ze gebruiken het bijvoorbeeld om te besluiten wie van de twee er het eerst een kind mag uitkiezen voor in zijn voetbalteam. Twee kinderen staan een paar meter uit elkaar en lopen recht op elkaar af door de hiel van de ene voet voor de tenen van de andere te zetten. Ze mogen om de beurt een voet vooruit zetten. Wie uiteindelijk met zijn voet boven op de voet van de ander eindigt als ze bij elkaar zijn uitgekomen, heeft gewonnen. Soms wordt dit ook wel ‘pispotten’ genoemd en wordt er bij iedere stap *pis* door het ene kind gezegd en *pot* door het andere kind, of worden deze woorden geroepen door alle kinderen die mee doen.

1.4 De functie van het spellied

De verscheidenheid aan spelliedjes is zeer groot. Ze zijn er al voor de allerkleinste kinderen die nog niet eens zelf kunnen praten en worden steeds ingewikkelder naarmate de kinderen ouder worden. Het lijkt er op dat dit soort rijmpjes en vaardigheidsspellen met liedjes al zeer oud zijn, maar de oorsprong en werkelijke ouderdom is nog steeds onbekend. Toch zijn veel liedjes minstens tientallen jaren oud en blijven kinderen en ouders ze doorgeven aan de volgende generaties. Wat is eigenlijk de functie van spelliedjes?

1.4.1 Het spellied voor moeder en kind

De eerste spelliedjes waar een kind mee te maken krijgt zijn meestal de liedjes die de moeder of andere verzorger voor het kleine kind zingt. Volgens Sjoukje Troelstra - Bokma de Boer is het kinderlied in de eerste plaats als een nuttigheidsding. Het ontstond uit de behoefte aan het doen inslapen van het kindje, het pretmaken met het kind of het leren van iets (Troelstra Bokma de Boer 1936: inleiding). Haar boek met spelliedjes voor de allerkleinsten is ingedeeld naar de ontwikkeling van het jonge kind. De kinderen kunnen de liedjes zelf nog niet zingen, maar kunnen er wel door gerustgesteld worden en ze gaan na een tijdje ook liedjes herkennen. In haar boek staan wiegeliedjes, liedjes voor bij het wassen en aankleden, rijmpjes voor spelletjes met lichamelijk contact zoals

*Daar komt een muisje aangelopen
Dat is in kindje's halsje gekropen
Kiele, kiele, kiele!*

(Troelstra-Bokma de Boer 1936: 34)

Dan volgen liedjes waarbij het kleine kindje zelfs al is het kleiner dan een jaar al zelf bewegingen bij kan maken, zoals *Klap eens in je handjes, blij, blij, blij!* waarbij zelfs de jongste kindjes al snel in hun handen kunnen klappen, als de moeder het maar vaak genoeg voor doet. Liedjes voor bij het leren lopen, dansrijmpjes, gesprekjes op rijm en liedjes waarbij het kindje paardje rijd op de knieën van oudere kinderen, ouders of grootouders.

De rijmpjes worden vaak op een bepaalde manier door volwassenen uitgesproken. Volgens Steven Mithen is dit soort IDS (Infant Directed Speech) een bron van bewijs die suggereert dat muziek in de ontwikkeling van een mens, en misschien ook in de evolutie van de mens, een belangrijkere rol speelt dan taal (Mithen 2006: 69).

Het overdrijven van prosodie in IDS speelt een rol bij het aanleren van een taal. Als volwassenen een nieuw woord leren aan kinderen, benadrukken ze dit woord vaak door het op een uitzonderlijk hoge toonhoogte uit te spreken. Dit doen volwassenen niet als ze een nieuw woord leren aan andere volwassenen. Prosodie helpt ook om kinderen de syntaxis van een taal aan te leren. Het laten vallen van pauzes tussen zinnen of frases wordt vaak overdreven. Daardoor leren kinderen de aparte zinnen en woorden uit de woordenstroom van volwassenen te onderscheiden (Mithen 2006: 70).

Ellen Dissanayake schrijft in haar essay *Antecedents of the Temporal Arts in Early Mother-Infant Interaction* ook over IDS:

I suggest that the enjoyment and capacity of producing musical notes are faculties of indispensable use in the daily habits of life of countless women, specifically mothers, and their infants, and that it is in the evolution of affiliative interactions between mothers and infants –not male competition or adult courtship- that we can discover the

origins of the competencies and sensitivities that gave rise to human music (Wallin, Merker & Brown 2000: 389).

Infant Directed Speech, die ook gebruikt wordt in voordragen van de kinderrijmen voor de allerjongsten, zou dus in de evolutie van de mens en het ontstaan van muziek een zeer belangrijke rol gespeeld kunnen hebben.

1.4.2 Het spellied voor kinderen onderling

In *Children's games in street and playground* (1969) schrijven Iona en Peter Opie over de sociale functie van kinderspelen. Volgens hen verhuult een kind zijn onzekerheden over zijn of haar plaats in de maatschappij door spelletjes te spelen waarin door vastomlijnde regels de relaties met zijn medespelers duidelijk zijn vastgelegd. Het kind kan in dit soort spelletjes een afwachter houding aannemen en een rol kiezen die hem bevalt. Hij of zij kan een goede speler zijn en hoeft niet na te denken over populariteit. In spelletjes kunnen soms dingen worden gedaan die een kind normaal gesproken niet zou durven of waardoor je een verschoffeling zou worden. In een spel kan het bijvoorbeeld je taak zijn om de baas te zijn en commando's uit te delen, iemand pijn te doen of iemand te zoenen die je gevangen hebt. Een kind kent tijdens een spel geen zorgen, behalve de zorgen die het spel met zich mee brengt, zoals zich goed verstoppen of een tikker ontwijken.

De liedjes en rijmpjes bieden een goede stimulans tot gezamenlijk spelen, ritmisch bewegen, zingen en gesprekken voeren en samen beleven van gevoelens. Bij klapspeletjes en springtouwliedjes speelt ritme een belangrijke rol. Het ritme van de tekst waar op geklapt moet worden, het tempo van de klappbewegingen en de gebaren die bij de tekst horen moeten allemaal kloppen om het spel te laten slagen. Bij touwtjespringen moet het ritme van het ronddraaiende touw gevolgd worden, het tempo van de liedtekst wordt daar aan verbonden en de kinderen moeten in het juiste tempo springen om niet af te zijn. De coördinatie van de bewegingen moet soepel verlopen tussen de meerdere spelers. Kortom, de spelletjes vereisen een goede samenwerking, lichaamscoördinatie en sociale- en muzikale vaardigheden.

1.5 De opbouw van het spellied

De manier waarop de spelliedjes in elkaar zitten heeft veel te maken met de spelletjes die erbij worden gespeeld. De opbouw van de melodie en de tekst staat in verband met de bewegingen die er op moeten worden uitgevoerd.

1.5.1 De melodie

In de liedjes voor jonge kinderen is de melodie belangrijker dan de tekst. Vooral omdat de functie van deze liedjes is om kindjes te laten inslapen, te kalmeren en om pret te maken. Bovendien begrijpen de kleinsten de tekst nog niet, maar zullen de melodie, het ritme en de klankkleur hen wel interesseren.

De melodie van de spelliedjes is over het algemeen vrij eenvoudig, of ze voor jonge of oudere kinderen bedoelt zijn maakt daarbij weinig verschil. Voor de spelletjes is het ritme vaak belangrijker. Net als de tekst kan de melodie van de liedjes per streek of zelfs per plaats of wijk verschillen. Dat heeft te maken met de mondelinge overlevering van deze liedjes. Van sommige liedjes is een bepaalde melodie echter zo bekend geworden, dat het liedje bijna overal hetzelfde wordt gezongen. De reden hiervoor kan zijn dat er een bepaalde melodie is genoteerd en deze steeds is overgenomen door de makers van nieuwe liedbundels. Als de

liedjes dan bijvoorbeeld op school worden aangeleerd met behulp van dit soort bundels, blijft voornamelijk de opgetekende versie voortleven.

1.5.2 De tekst

De tekst van spelliedjes is vaak een raadselachtig samenraapsel en lijkt soms zelfs betekenisloos. Over de tekst van spelliedjes voor de jongste kinderen schrijft Troelstra-Bokma de Boer: ‘Wat doet de tekst tenslotte vaak ter zake? Er is een klein hummeltje dat liever nog wat wil opblijven, dat huilt omdat het gevallen is, dat liever niet gewasschen wordt: is dan niet ieder aardig liedje goed als het rythme zich maar kan aanpassen aan de handeling? Al zingende komen er herinneringen en associaties aan andere liederen, het eene woord lokt het andere uit – rijmwoorden vooral hebben zoo’n dwingende kracht: zij veroorzaken bij den zanger een roes, werken als opium - en dan ontstaan die wonderlijke wiegeliedjes’ (Troelstra – Bokma de Boer 1936: inleiding).

Maar ook de tekst van spelletjes voor oudere kinderen is niet altijd even begrijpelijk. Zo begint elk couplet van het volgende klapspel met een serie ‘onzinwoorden’:

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die brak zijn pootje*

Lola en Amelie, Montessorischool Steigereiland, Amsterdam 2010

Zoals beschreven in paragraaf 1.3.3 wordt er door onderzoekers soms geprobeerd om de betekenis van teksten van kinderliedjes te ontrafelen aan de hand van plaatsnamen, gebeurtenissen en persoonsnamen. Van sommige liedjes is de betekenis immers door de ouderdom ervan onduidelijk geworden. Dit geldt vooral voor de liedjes bij rij- en kringspelletjes.

Toch zijn er ook bepaalde thema’s die vaak terugkeren in de spelliedjes. Erg populair is de liefde en alles wat daarbij hoort, zoals zoenen en geheimen. Ook gaan de liedjes relatief vaak over dieren.

Bij de klapspelletjes valt het daarnaast op dat er erg vaak namen van frisdrankmerken in voorkomen, zoals Coca Cola, Pepsi Cola, Sisi en Seven Up. Het lijken soms haast verkapte reclames te zijn! Het volgende klapspel was erg populair op Montessorischool Steigereiland en is ook op www.youtube.com terug te vinden. Op die website wordt het gezongen en geklapt door kinderen en pubers uit verschillende landen, bijvoorbeeld uit Italië, Frankrijk en Duitsland.

*Sisi my baby
I want two Seven Up
I want two Seven Up
I want two si for me*

Ook voor bij het elastieken zijn er rijmpjes met deze merknamen, zoals:

*Pepsi Cola
Erin, eruit
Erop eruit
Draai!*

De betekenis van de rest van de tekst is duidelijk, die draait om de bewegingen die er gemaakt moeten worden bij het springen in het elastiek. Maar waarom deze frisdrankmerken zo vaak in de liedjes voorkomen is niet duidelijk. Wel een slimme manier om reclame te maken, want ook deze liedjes gaan al tientallen jaren mee.

Of de kinderen zich nou echt bewust zijn over wat ze precies zingen valt te betwijfelen. Veel liedjes bevatten ook stukken Engelse tekst en de kinderen die ze zingen spreken soms nog helemaal geen Engels. Voor hen zijn de melodie, de bewegingen, het ritme en de regels van het spel belangrijker dan de tekst die ze zingen. Een favoriet klapspel van Sarah (9):

*Coca cola, coca cola
Aluwali poesica, aluwali poesica
Coca cola, coca cola*

*The boys get the netsjes
They teach kaka
The girls got the sexy legs
You better wa ou*

*O hit me baby
Hit me baby
Turn around
And fall down*

Sarah (9) en Souhaila (10) Basisschool de Catamaran, Amsterdam 2010

Ze vertelde hierbij dat het lied half Nederlands en half Engels was. ‘Coca Cola’ is dan wellicht het Nederlandse gedeelte. Op internet staat een versie van het spel, gezongen door twee kinderen uit Wolverhampton, Engeland:

*Coca cola, coca cola.
Alley alley pussy cat, alley alley pussy cat.
Coca cola, coca cola.
Alley alley pussy cat, alley alley pussy cat.*

*The boys got the muscles, the teacher can't count
The girls got the sexy legs, you better watch out.
The boys go X X, the girls go 'Whooo'*¹

Dat verklaart de tekst van de eerste twee coupletten zoals Sarah ze zingt. Maar het spreekt ook voor de stelling dat de tekst voor de kinderen relatief onbelangrijk is, zolang de gebaren en het klappen maar goed beheerst worden.

¹ <http://thevicarswife.wordpress.com/2009/05/11/playground-rhymes-1-coca-cola/>

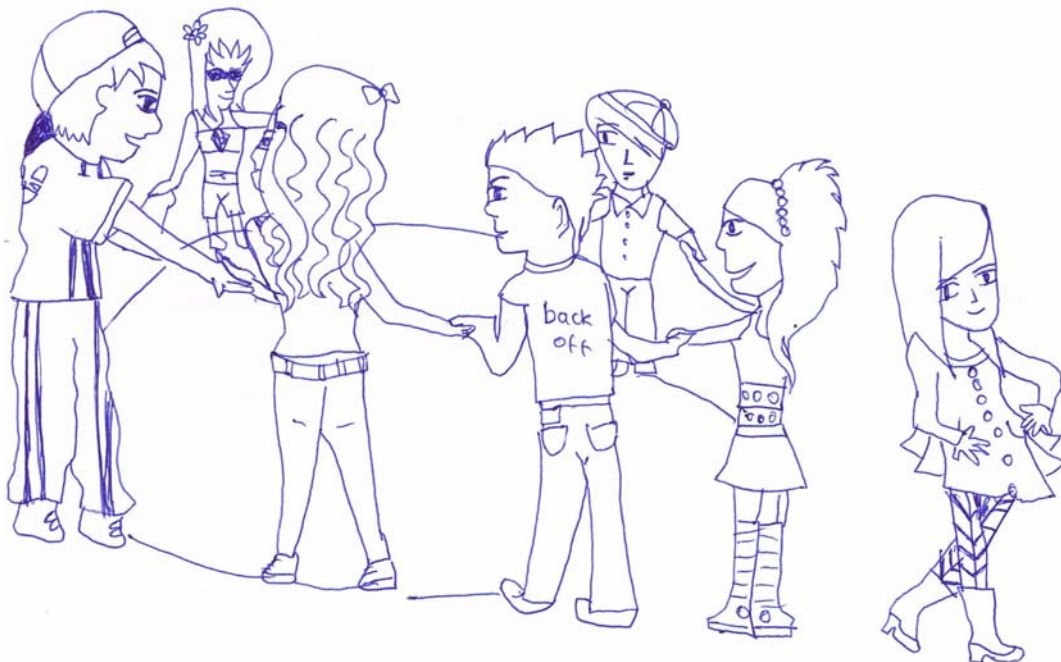
Doordat de spelliedjes voornamelijk via mondelinge overlevering worden doorgegeven, is het logisch dat er van de liedjes veel verschillende versies zijn ontstaan. De tekst en de melodie kunnen van plaats tot plaats sterk variëren. De liedjes worden in verschillende dialecten en soms zelfs in verschillende talen doorgegeven. Er bestaat dan ook niet zoiets als de enige juiste versie van een tekst, hoewel veel mensen de versie die zij zelf als kind hebben geleerd automatisch als de enige juiste ervaren. Er worden coupletten bij bedacht, onbekende plaats- of persoonsnamen worden vervangen door bekende.

Aanleiding tot dergelijke tekstwijzigingen is meestal het niet begrijpen van de inhoud van een lied. Hierbij kunnen bijvoorbeeld associaties gemaakt worden die enkel steunen op een gelijkenis van klank. Heyns geeft het volgende voorbeeld:
Te Herentals wordt het oorspronkelijk Frans liedje:

*Pomme de reinette, pomme d'api,
d'api d'api rose,
pomme de reinette, pomme d'api,
d'api, d'api gris.*

gezongen als:

Jef Tabelette, Jef Tapie, tapie, tapie roze enz. 'Jef Tabelette' is volgens Heyns 'de volksnaam van een reeds sedert geruime tijd overleden type, bekend voor het bakken van tabletten en affairekens'. Volgen enkele keren deze klankassociaties zich in hetzelfde lied op, dan verdwijnt de logische samenhang van de oorspronkelijke tekst volkomen en ontstaat een onsamenvattend nieuw lied met een nieuwe, alhoewel bonte, inhoud (Heyns 1941: 46-51).

Klapspel getekend door Nina, groep 6 Basisschool de Catamaran, Amsterdam 2010

2. Het kinderlied in de huidige Nederlandse samenleving

Het antwoord op de eerste hoofdvraag van dit onderzoek, namelijk de vraag of het spellied nog aanwezig is in het spel van kinderen op Amsterdamse schoolpleinen is snel duidelijk geworden. Het spellied is absoluut nog aanwezig en wordt met veel enthousiasme gebruikt.

Nederland is een multicultureel land en dat valt in onze hoofdstad goed te merken. In april 2009 woonden er in Amsterdam 177 verschillende nationaliteiten². Daarmee is Amsterdam de stad met de meeste nationaliteiten ter wereld. De tweede hoofdvraag van dit onderzoek is of deze multiculturele samenleving ook invloed heeft op de spelliedjes die er worden gezongen door de kinderen op schoolpleinen in Amsterdam. Naast deze vraag zullen ook de vragen over gendergerelateerdheid en leeftijdsgebondenheid van spelliedjes in dit hoofdstuk behandeld worden.

2.1 Contact tussen verschillende culturen

Het schoolplein is een plek waar kinderen met allerlei culturele achtergronden met elkaar in contact kunnen komen. Of dit gebeurt is in eerste instantie afhankelijk van de populatie die op een basisschool les krijgt. Op de zogenoemde ‘witte scholen’ zal er minder intercultureel contact zijn dan op de ‘gemengde’ en ‘zwarte’ scholen.

Waar gezamenlijk spelen ontstaat, ontstaat ook het gezamenlijk delen van kindercultuur. De vraag is of kinderen daarbij ook spelletjes overnemen die afkomstig zijn uit andere taalgebieden. De taal die men spreekt is immers één van de belangrijkste onderdelen van een cultuur.

2.1.1 Eerder onderzoek op dit gebied

Het Meertens Instituut heeft van 1999 tot en met mei 2002 onderzoek gedaan naar taal- en cultuurvermenging in de Utrechtse buurten Lombok en Transvaal. Marie van Dijk en Theo Meder probeerden door middel van veldwerk dit fenomeen in kaart te brengen. Marie van Dijk is daarbij ook speelplaatsen opgegaan om kinderrijmen te verzamelen. Het ging daarbij om de kennis van allochtone kinderen op het gebied van traditionele Nederlandse kinderliedjes, en niet zozeer om de mogelijke uitwisseling van liedjes in verschillende talen. Een selectie van de verzamelde verhalen en liedjes wordt gepresenteerd in het boek *Doe open Zimzim* (Meder & van Dijk 2000). Allochtone kinderen in de wijk Lombok bleken goed bekend te zijn met traditionele Nederlandse kinderliedjes als *Berend Botje*, *Zagen, zagen wiewewiewewagen* en *Zakdoekje leggen*.

Dat allochtone kinderen zich het traditionele Nederlandse repertoire eigen maken is al interessant, maar de volgende vraag is of er ook andersom een overdracht van kindercultuur plaats vindt. Leren autochtone Nederlandse kinderen ook liedjes in andere talen van hun allochtone klasgenoten? Naar dit onderwerp is in Nederland nog weinig onderzoek verricht. Marloes Antens schreef een doctoraalscriptie voor haar studie Communicatie en Informatiewetenschappen aan de Katholieke Universiteit Brabant, waarin ze onder andere onderzocht of autochtone Nederlandse kinderen ook Turkse spelliedjes kenden. Dat was inderdaad het geval op basisscholen waar relatief veel Turkse kinderen op zaten (Antens 2001).

² <http://www.parool.nl/parool/nl/225/BUITENLAND/article/detail/239920/2009/04/29/Antiguaan-geeft-Amsterdam-177ste-nationaliteit.dhtml>

2.1.2 Eigen observaties

De invloed van andere culturen op de spelliedjes die worden gespeeld, was op het schoolplein van basisschool de Catamaran het beste te onderscheiden. Er was daar sprake van uitwisseling van spelliedjes in verschillende talen. Camilla, een meisje dat vanuit de Dominicaanse Republiek naar Nederland is gekomen, had een aantal Spaanse spelliedjes aan haar vriendinnen geleerd. Ze vertelde me dat de meiden uit haar klas hadden gevraagd of ze nog nieuwe spelletjes kende en dat ze toen de Spaanse spelletjes aan hen had geleerd. In totaal nam ik vier Spaanse klapliedjes op en één spel waarbij op de tekst van een liedje een reeks dansbewegingen worden uitgevoerd door paren van twee kinderen. De meiden die deze spellen kenden zaten allemaal bij Camilla in groep 7/8. Het spel met dansbewegingen en het liedje dat daarbij hoorde was echter ook bekend bij de meisjes van groep 5/6, die het ook aan me voordeden.

*A doe doe detsie
A detsie detsie do
A si senjorita
A rita rita ro
Hé*

Camilla, groep 8

*A doe doe detsie
A detsie detsie do
A si senjorita
A detsie detsie do
Hé*

Nihmed, groep 6, Catamaran, Amsterdam 2010

Dit bewegingsspel was dus nog verder overgeleverd dan de klapspelletjes en werd ook door de jongere kinderen gespeeld. Het speelt daarbij vermoedelijk een rol dat de tekst relatief simpel is en ook door de kinderen die geen Spaans spreken gezongen kan worden. De tekst van de klapspelletjes die Camilla deed was een stuk ingewikkelder en werd bij het spelen alleen gezongen door Camilla en Mariëlli, een meisje dat ook Spaans sprak.

In de vragenlijst die ik afnam in de klas, gaf een jongen uit groep 5 (Wesley) aan dat hij het klapspel El Gallo (de haan) kende. Dat is een van de Spaanse klapspellen die Camilla ook deed. Wesley heeft ook een Spaanstalige achtergrond en was wellicht daardoor aangetrokken door het spel. Op de vraag of hij zelf wel eens klapspellen speelde op het schoolplein gaf hij echter een ontkennend antwoord.

Na wat langer doorvragen bij de meiden van groep 5/6, wisten Imane en Nihmed een Marokkaans klapliedje dat ik kon opnemen. Ook zongen ze een Marokkaans verjaardagsliedje, op de melodie van *Happy Birthday*. Het Marokkaanse klaplied (als het al een klaplied was, misschien was het een gewoon liedje dat ze voordeden met een klappatroon erbij) heb ik verder nooit meer teruggezien op het schoolplein. Ook noemden de meiden het niet in hun vragenlijst. Het lijkt erop dat dit lied niet populair was bij de meisjes en ook niet bekend was bij hun klasgenootjes.

Sarah (9) deed ook een keer een Frans aftelrijmpje aan me voor. Ze kwam op het idee omdat ik de meiden had gevraagd of ze ook aftelrijmpjes kenden en ze die voor konden doen. Na een paar Nederlandse rijmpjes kwam Sarah met het Franse rijmpje naar voren. Het was een rijmpje waarbij afgeteld werd op de voeten. De tekst is als volgt:

Quelle numero toi tu veux?

Dix

Un, deux, trois, quatre, cinq, six, sept, huit, neuf, dix

Iemand begint met de voeten aantikken op de lettergrepen van de eerste regel. Degene bij wie het laatste woord eindigt (veux) moet een getal noemen. Dan telt de aanwijzer langs de voeten tot het genoemde getal bereikt is. Diegene moet zijn voet wegtrekken.

Ook dit rijmpje was niet bekend bij de andere meisjes. Ze konden het immers ook niet verstaan en Sarah gaf dan ook zelf antwoord na de eerste regel, toen ze merkte dat de meiden niet reageerden op haar vraag.

Het lijkt erop dat de mogelijkheid van interculturele overdracht bij klapliedjes groter is dan bij de andere soorten spelliedjes. Een reden daarvoor zou kunnen zijn dat bij de klapliedjes de tekst minder belangrijk is dan bij de andere spelliedjes. Als kinderen de tekst niet op de juiste manier uitspreken is dat niet heel erg, zolang ze het klappatroon maar goed kunnen uitvoeren. Bij aftelrijmpjes, kringspelletjes en touwtjespringen is de juiste tekst belangrijker. Bovendien is er bij die spelen vaak sprake van een vraag- en antwoordstructuur in de tekst, die niet uitgevoerd kan worden als iemand niet begrijpt wat de vragen betekenen en wat de gepaste antwoorden zijn.

2.1.3 Globalisatie

Globalisatie is het proces waarbij steeds meer gelijkenis optreedt tussen verschillende regio's in de wereld. Het ontstaan van een taal die wereldwijd bekend is, zoals het Engels, is daar ook een onderdeel van. De invloed hiervan is ook te merken in de spelliedjes.

Vaak komt er in klapspelletjes op Nederlandse schoolpleinen Engelse tekst voor. Die Engelse spelletjes worden gespeeld door jonge meiden die vaak geen idee hebben waarover ze eigenlijk zingen. Een voorbeeld hiervan dat al in paragraaf 1.5.2 werd genoemd is Sarah (9) die *Coca Cola, Coca Cola, alley alley pussicat* zingt als *Coca, Cola, Coca Cola, aluwali poesica*. Er zijn verschillende manieren waarop Engelse liedjes terugkeren op de Amsterdamse schoolpleinen.

De eerste manier is te zien in dit voorbeeld. Een in Engelstalige landen zeer populair klapspel kwam in vereenvoudigde vorm terug op het schoolplein van Montessorischool Steigereiland, gezongen door Mara en Robijn uit groep 6,7,8. Zij zongen het als volgt:

*Down by the little bittle hanky panky
A the hip hop skip skop hanky panky
A the hip hop skip skop*

Van dit klapspel bestaan er ook in Engelstalige landen ontzettend veel verschillende versies, waarvan er een aantal zijn te vinden op www.youtube.nl. Een versie gezongen door twee jongemannen:

*Down by the banks of the hanky panky
Where the bullfrogs jump from bank to banky
With a hip hop soda pop
And the little one goes kerplop*

In dit geval is er in Nederland een versie ontstaan die tekstueel weinig inhoud meer heeft. In de versimpelde Nederlandse versies van deze Engelse liedjes is de logica vaak ver te zoeken. De liedjes zijn uit elkaar getrokken, of er zijn maar enkele regels van onthouden.

Bij andere liedjes ontstaat er een mengvorm, waarbij een deel van het lied een Engelse tekst heeft en een ander deel Nederlandse tekst. Een voorbeeld daarvan is dit klapspel, dat zowel op Montessorischool Steigereiland als op basisschool de Catamaran werd gezongen:

*ABC One two three
That's the way ahah ahah
I like it ahah ahah*

That's the way ahah ahah
I like it ahah ahah
Tien voor de meiden
Nul voor de jongens
Draai je om
Tik de grond
Everybody sexykont

Het eerste deel van het liedje lijkt afkomstig van een discohit uit 1975: *That's the way I like it* van KC & The Sunshine Band. Daarna volgt echter een Nederlands gedeelte dat niets met het voorgaande te maken lijkt te hebben.

In de derde manier van gebruik van Engelstalige spelen wordt de vervorming van de tekst nog verder doorgetrokken. Het klappatroon blijft ongeveer hetzelfde, maar de tekst is volledig vervormt naar het Nederlands.

Dubbel dubbel oh oh
Chickies zeggen flow flow
Dames zeggen ey ey
Mokros zeggen weyo

Nihmed (10), basisschool de Catamaran, Amsterdam 2010

Nihmed vertelde dat ze dit spel zelf verzonnen had. Het klappatroon van dit spel komt echter bijna volledig overeen met een Engelstalig klapspel en ook de teksten lijken aan elkaar verwant te zijn:

Double double this this
Double double that that
Double this, double that
*Double double this, that*³

Hoe zo'n Nederlands spel ontstaat is moeilijk te achterhalen. Het is zelfs mogelijk dat Nihmed op internet naar nieuwe spelletjes is gaan zoeken naar aanleiding van mijn onderzoek en op youtube het filmpje van *Double double this this* ontdekte. Ze was altijd erg enthousiast, probeerde steeds iets nieuws te laten zien als ik langs kwam op school en kwam halverwege mijn onderzoek met dit klapliedje. Maar het zou natuurlijk ook kunnen dat ze het écht volledig zelf heeft bedacht, of van een iemand van buiten de school heeft geleerd.

2.2 De rol van gender in het gebruik van spelliedjes

Het begrip 'gender' staat voor de gedrags- en identiteitsaspecten van het man of vrouw zijn. De betekenis van de concepten 'man' en 'vrouw' verschilt per cultuur en per tijdvak. Gender is dus niet hetzelfde als 'seks', dat staat voor de biologische verschillen tussen man en vrouw.

Bij het observeren op een schoolplein valt het op dat spelliedjes over het algemeen voornamelijk door meisjes worden uitgevoerd. Ook in eerder onderzoek wordt dit vaak benadrukt, bijvoorbeeld door Antens en Eiselin.

Jongens kiezen er eerder voor om bijvoorbeeld te voetballen, te klimmen of tikkertje te spelen. Op de scholen waar ik onderzoek deed stonden vooral de klapspelletjes echt als een

³ <http://www.youtube.com/watch?v=U78h0XkHIz4>

meidenspel bekend, de meeste jongens (her)kenden wel liedjes als ik er naar vroeg, maar konden ze zonder de hulp van meiden niet goed uitvoeren.

Een uitzondering daarop was het klapspel *Onna kadonna katreska*, dat op de Catamaran ook bekend was bij de meeste jongens. Op verzoek van hun meester Frank deed heel groep 5/6 het spel een keer voor toen ik kwam filmen, ook met alle jongens erbij. Ook door een gemengd groepje kinderen uit groep 4/5 werd het aan me voorgedaan. Maar als ik normaal gesproken op het schoolplein observeerde waren het alleen de meiden die aan het klappen waren.

Het gebeurde op de Catamaran een paar keer dat een jongen vroeg of hij mee mocht doen, vooral bij een klapliedje dat over Ajax ging. De meisjes stuurden de jongens dan vaak lacherig weg, bijvoorbeeld met een opmerking die de kundigheid van de jongens in twijfel trok.

Het zou ook wel met de teksten van de liedjes te maken kunnen hebben dat vooral meisjes ze uitvoeren. Die kunnen door jongens al snel als tuttig worden ervaren. In enkele teksten worden de jongens zelfs voor schut gezet, bijvoorbeeld in het klapliedje *That's the way* waarin een van de laatste zinnen luidt: *Tien voor de meisjes, nul voor de jongens*.

De jongens waren als ze naar me toe kwamen voornamelijk geïnteresseerd in mijn opnameapparaatje en probeerden ook wel eens om de klaspellen van de meisjes in de soep te laten lopen door bijvoorbeeld onder de benen van de meiden door te kruipen.

Touwtjespringen werd op Steigereiland überhaupt niet gedaan (toen ik er was), behalve bij de filmopnames. De voornaamste reden daarvoor was dat er geen springtouwen aanwezig waren om te gebruiken op het schoolplein in de pauze. Bij de filmopnames bracht ik er zelf één mee. Op de Catamaran werd er wel vaak touwtjebesprongen en soms deden daar ook wel jongens aan mee. Er zaten jongens in groep 5/6 die erg goed konden springen. De meisjes lieten het touw dan vaak wel extra hard draaien, om de jongens uit de dagen en in de hoop dat ze snel af zouden zijn.

2.3 Leeftijdsgebondenheid

Zoals ook al in paragraaf 1.4 naar voren kwam, valt er een onderscheid te maken tussen spelliedjes voor moeder (of een andere volwassene) en kind en spelliedjes voor kinderen onderling. De spelletjes voor de allerjongsten, zoals kniespelletjes en gesprekjes (bijvoorbeeld het benoemen van de lichaamsdelen) zijn voornamelijk bedoelt voor baby's en peuters.

Kleuters leren in de eerste jaren op de basisschool (vaak in de gymles) of thuis vaak al een paar kring- of rijspelletjes, zoals *Zakdoekje leggen*, *Schipper mag ik overvaren* en *Jan Huigen in de ton*. Aftelrijmpjes kennen ze ongeveer vanaf groep 3, waarbij het repertoire steeds verder wordt uitgebreid. Sommige kinderen beginnen dan ook al de eerste klapspelletjes te spelen, waarbij ze op het schoolplein de grotere kinderen goed observeren. Ook kunnen ze de spelletjes thuis van een oudere zus, buurmeisje of nicht leren. De klapspelletjes zijn bij de groepen 4,5 en 6 het meest populair. In de groepen 7 en 8 worden ze ook nog wel gedaan, vooral de spellen met wat ingewikkeldere klappatronen zijn dan nog de moeite waard. Voor touwtjespringen geldt eigenlijk hetzelfde, het wordt het meest gedaan door kinderen van de groepen 4 tot en met 6, dus door kinderen van ongeveer 7 tot en met 10 jaar oud.

De rol die volwassenen spelen bij het overdragen van de liedjes is nog merkbaar bij de kring- en rijspelletjes, maar is bij de klapspelletjes en springtouwliedjes zo goed als verwaarloosbaar. Het zijn vooral de kinderen die de spelliedjes aan elkaar leren en ze zo van generatie op generatie doorgeven. Deze spelletjes zijn een uiting van *kindercultuur*. Er is sprake van een cultuur die al generaties lang door kinderen in stand wordt gehouden, met eigen regels en gebruiken waar volwassenen weinig bewust van zijn.

De volwassenen die aanwezig zijn op het schoolplein, de juffen, meesters en overblijfouders, hebben weinig invloed op de spelletjes die er gespeeld worden. Soms helpen ze wel mee met het draaien van het touw bij het touwtjespringen. Maar ze zijn vooral aanwezig om ruzies te sussen en ongelukken te voorkomen, de kinderen bepalen wat er gespeeld en gezongen wordt.

3. Methode van veldonderzoek

3.1 Benadering scholen

Mijn zoektocht naar scholen om onderzoek op te doen begon op het internet. In eerste instantie zocht ik naar drie scholen, een 'witte' en 'gemengde' en een 'zwarte school'. Het leek me interessant om te kijken of er verschil zou zijn in het gebruik van spelliedjes, of er bijvoorbeeld in meerdere talen werd gezongen op scholen waar veel kinderen een andere culturele achtergrond hebben dan alleen de Nederlandse. Uiteindelijk kwam ik toch bij twee scholen uit, de Montessorischool Steigereiland: een overwegend witte school met een muziekprofiel en basisschool de Catamaran, een zwarte school waarop kinderen met veel verschillende culturele achtergronden zitten en zelfs een aantal kinderen dat nog maar net in Nederland woont.

De volgende stap was het benaderen van de directeurs van deze school met de vraag of het mogelijk was om op hun school mijn onderzoek uit te voeren. Gelukkig stemden beide directeurs daar mee in en kon ik op de scholen langskomen om mijn onderzoeksplan te bespreken. Op Montessorischool Steigereiland kwam ik in contact met Angelique Hop, vakdocent Muziek en Beweging. Op basisschool de Catamaran kon ik terecht bij Frank de Boer, meester van groep 5/6. Beiden waren enthousiast over mijn plannen en bereid om me te helpen binnen de scholen. We spraken een vaste dag af waarop ik op het schoolplein langs zou komen gedurende de periode van februari tot eind april. Dat werd maandagochtend op Steigereiland en woensdagochtend op de Catamaran.

3.2 Participerende observatie op twee schoolpleinen

Vanaf begin februari kwam ik dus elke maandag- en woensdagochtend op de schoolpleinen om het speelgedrag van de kinderen te observeren. Ik sprak met de juffen en meesters op het schoolplein en vroeg hen wat voor spelletjes zij voorbij zagen komen. Maar natuurlijk sprak ik vooral ook de kinderen aan en vroeg hen of ze spelliedjes kenden en of ze die voor konden doen. Ook stelde ik hen vragen over hoe ze de liedjes hadden geleerd, of de jongens wel eens meededen, of ze de spelletjes ook wel eens ergens anders deden dan op het schoolplein, of ze liedjes in andere talen kenden enz.

3.2.1 Geluidsopnames en manier van aanpak

Van de spelliedjes die ze aan me voordeden maakte ik geluidsopnames met een *Olympus digital voice recorder VN-240PC*. Deze opnamen kon ik thuis beluisteren en daardoor kon ik gemakkelijk de teksten van de liedjes uitschrijven. Ik vroeg ook steeds de namen en leeftijden van de kinderen en soms in welke groep ze zaten. In totaal maakte ik op basisschool de Catamaran 81 geluidsopnames en op Montessorischool Steigereiland 95. Dat zijn niet allemaal verschillende liedjes, vaak staan er ook dezelfde spelliedjes tussen, gezongen door een ander groepje kinderen.

Na een paar weken herkenden een aantal kinderen me als ik kwam en kwamen ze steeds vaker uit zichzelf naar me toe om nieuwe liedjes (of soms ook oude) aan me te laten horen. Ze vonden het leuk om spelletjes voor te doen en ook dat het opgenomen werd vonden ze erg interessant. Er gingen op het schoolplein van Steigereiland zelfs verhalen rond dat ik kinderen zocht voor reclames, om in een film te spelen of om te interviewen. Toch vertelde ik hen steeds hetzelfde verhaal, dat ik een onderzoeker was en iets moest schrijven over spelliedjes op het schoolplein. Op de Catamaran was het duidelijker waarom ik kwam, omdat ik daar van tevoren in het klaslokaal bij groep 5/6 een korte inleiding had gegeven over wat ik kwam doen. Het gevolg daarvan was echter dat alle meiden op de eerste dag dat ik kwam tegelijk op me afstormden en allemaal tegelijkertijd hun spelletjes wilden laten zien.

Uiteindelijk werkten beide manieren prima, op beide scholen heb ik veel kinderen uit verschillende groepen gesproken.

Omdat bij sommige klapspelletjes er een minimaal aantal kinderen vereist is om het spel te kunnen doen, werd ik soms gevraagd om mee te doen zodat ze toch konden laten zien hoe het spel ging als het niet lukte om genoeg kinderen op te trommelen. Ook vroegen de kinderen wel eens of ik het touw wilde draaien bij het touwtjespringen. Meestal waren mijn enige taken echter om de opnames te maken en de kinderen door middel van vragen aan andere spelletjes te helpen herinneren zodat ze die aan me voor konden doen. Dan vroeg ik bijvoorbeeld of ze ook nog aftelrijmpjes kenden, of of ze wel eens van het klapspelletje over Ajax hadden gehoord. Hoe groter mijn eigen kennis van het spelliedrepertoire werd naarmate de weken vorderden, hoe meer specifieke vragen ik de kinderen kon stellen.

3.2.2 Overzicht van de liedjes

Op het schoolplein van **Montessorischool Steigereiland** heb ik in totaal 21 verschillende klapspelletjes, 4 aftelrijmpjes en 3 springtouwliedjes verzameld.

Klapspelletjes:

- Mijn vader is een buschauffeur
- De cent van de sisco, ging naar de disco
- Onder de appelboom
- Pepsi, Pepsi Cola, Nora, Nora Sisi
- O monnie monnie ma
- Michael Jackson ging naar de disco
- Nima paparosjka
- Er is een vrouw vermoord
- Papegaaitje leef je nog
- Ik stond laatst voor een poppenkraam
- Poepchinesees
- ABC 123 That's the way
- Sisi my baby
- Dit is de eerste Veronica, Napalima
- O tutti frutti
- Ajax, Ajax memory
- Willie Wortel, Willie Wee
- Olleke Bolleke Treska
- Down by the little bittle hanky panky
- Tikkie A, tikkie B
- De politie

Aftelrijmpjes:

- Donald Duckje, zat op een krukje
- In de toren is geboren Piet of Nel
- In de Chinese toren, mag je niet praten
- Iene miene mutte

Springtouwliedjes:

- Beertje beertje
- Zaterdagavond zat ik in de bus
- In spin de bocht gaat in (of In spring de bocht gaat in)

Op **Basisschool de Catamaran** heb ik in totaal 16 klapspelletjes, 5 aftelrijmpjes en 4 springtouwliedjes verzameld. Ook verzamelde ik nog enkele liedjes die niet in één van deze categorieën geplaatst kunnen worden.

Klaspelletjes:

- Onna kadonna katreska
- In kamer tien is een hond vermoord
- Pepsi, Pepsi Cola, Nora, Nora Sisi
- ABC 123 That's the way
- Ajax, Ajax theorie
- Charlie Chaplin ging naar de disco
- Papegaaitje leef je nog
- Mijn vader was een buschauffeur
- Sesese Rererere, El Gallo (Spaans klapspel 1)
- My name is Alawasa (Spaans klapspel 2)
- Apocalypse (Spaans klapspel 3)
- Me invitaron a una fiesta (Spaans klapspel 4)
- Willie Wortel Willie Wee
- Marokkaans klapspel
- Dubbel dubbel oh oh
- Coca Cola, Coca Cola, aloewali poesika

Aftelrijmpjes:

- Kauwgombal, kauwgombal
- In de Chinese toren, mag je niet praten
- Op de Amsterdamseweg
- Quelle numero toi tu veux?
- Proefkonijn, wie zal hem zijn?

Springtouwliedjes:

- Zaterdagavond zat ik in de bus
- Beertje, Beertje
- Noortje, ja moe?
- Tingelingeling de school gaat in

Overige:

- A doe doe detsie, a detsie detsie do
- Ojalele (vieze versie)
- Zie ginds komt de stoomboot (vieze versie)
- Sana helwa ya gameel (Marokkaans verjaardagsliedje op melodie van Happy Birthday)

3.2.3 Invloed van de speelruimte op de spelkeuze

Er zijn verschillende factoren die meebepalen welke spelen er op een schoolplein gespeeld worden. Ten eerste de indeling van het plein: hoe groot is het plein? Zijn er vaste speeltoestellen aanwezig? Is er een voetbal- of basketbalveld? Is er een zandbak? Maar ook: staan er bomen en struiken op het plein? Zijn er muurtjes om ballen tegen te gooien of andere spelen bij te doen?

Ten tweede het speelmateriaal dat de school beschikbaar stelt: zijn er springtouwen aanwezig? Zijn er ballen om mee te spelen?

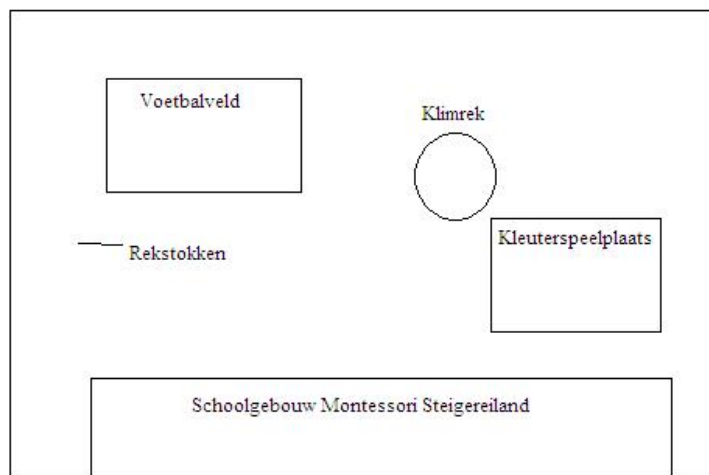
Veel spelen zijn seizoensgebonden. In het voorjaar, als het weer warmer en zonniger wordt nemen de kinderen ook vaak materialen van thuis mee om op het schoolplein te gebruiken. Denk hierbij aan knikkers en ander verzamel/ruilmateriaal, maar ook aan elastieken. Als er bomen of struiken op het plein staan of eraan grenzen worden die soms ook voor spelen gebruikt. In de struiken kan naar kleine beestjes worden gezocht en bomen

kunnen bepaalde rollen hebben in een spel, zoals in het spel *De boom wordt hoe langer, hoe dikker*, waarbij kinderen de volgende tekst zingen:

*De, boom, de boom,
Wordt hoe langer,
Hoe dikker,
De boom, de boom... (etc.)*

Van een rij kinderen houdt de voorste zijn hand op de stam van een boom. Tijdens het steeds herhalen van de regel draait de rij rond de boom en windt zichzelf op die manier op. Als iedereen opgerold is zeggen ze: 'De boom, de boom wordt hoe langer hoe dunner' en zo wikkelt de rij zich weer los van de boom (tot grote opluchting van het 'binnenste' kind) (Eiselin 1996: 69).

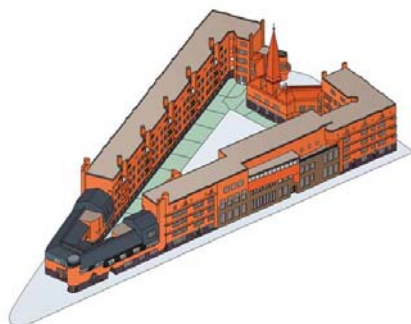
Het schoolplein van Montessorischool Steigereiland is een heel groot geasfalteerd plein. Een gedeelte is bedoeld als voetbalveld. Er staan verschillende klimtoestellen: één groot klimrek van touwen en een paar rekstokken. Verder is er een afgeschermd gedeelte voor de kleuters, daarin ligt een zandbak en er staat klein houten klimtoestel, een soort draaimolen met paarden en vier kussens die een klank voortbrengen als er op gesprongen wordt.

Overzicht schoolplein Montessorischool Steigereiland

Het is een groot plein met veel ruimte en daardoor goed geschikt voor spelen waarbij veel gerend wordt, zoals tikkertje. Voetbal is ook erg populair, vooral onder de wat oudere meisjes en jongens. Het grote touwenklimrek is meestal bezet door de jongere kinderen, zowel jongens als meisjes klauteren daarin rond. De rekstokken daarentegen zijn een echte meidenplek. De ruimte in het midden wordt gebruikt voor alle overige spelen, het oefenen van de handstand, tikkertje en ook de klapspelletjes worden hier vaak gedaan. De school levert in de ochtendpauze weinig los speelmateriaal aan. Er waren geen springtouwen, hoepels, stelten etc. beschikbaar, waardoor ik ook weinig springtouwliedjes heb kunnen registreren. Toch kenden de meiden wel van dit soort liedjes en konden ze de tekst opdreunen als ik ernaar vroeg. Bij de rekstokken staan wel een paar hele jonge boompjes, maar verder is er geen groen aanwezig op dit plein. Misschien wordt dit later nog aangelegd aan de zijkanten, het is nog een erg nieuwe school.

Het schoolplein van basisschool de Catamaran ligt midden in een gebouw dat ontworpen is door de Amsterdamse School, genaamd Het Schip.

Overzicht gebouw Het Schip, op de binnenplaats ligt het schoolplein van de Catamaran. De school bevindt zich op dit plaatje aan de voorkant, het gedeelte met het platte grijze dak.

Het schoolplein is in m² een stuk kleiner dan het schoolplein van Montessorischool Steigereiland. Het aantal leerlingen op de Catamaran is echter ook veel kleiner. Op het plein is een klimrek met glijbaan te vinden, een zandbak, een voetbalveldje en twee grote bomen. Ook aan de zijkanten van het plein zijn er bosjes en kleinere boompjes. De school stelt aardig wat speelmateriaal beschikbaar in de pauze: grote en kleine springtouwen, ballen, badmintonrackets etc. Soms mogen de kinderen ook ander speelmateriaal mee naar buiten nemen, zoals houten zwaarden. Het grootste verschil voor mijn onderzoek was dat er op dit schoolplein wel veel touwtje werd gesprongen.

3.3 Invullen van vragenlijst door de kinderen

Door middel van een vragenlijst, wilde ik proberen om nog meer inzicht te krijgen in het gebruik van bepaalde spelen op het schoolplein. Ten eerste wilde ik met deze vragenlijst onderzoeken in hoeverre het spelliedrepertoire van beiden scholen overeenkwam, hoe oud de kinderen waren die spelliedjes deden, van wie de kinderen de spelliedjes leerden en of jongens ook wel eens meededen.

De enquête bestond in totaal uit 12 vragen. Op Montessorischool Steigereiland werd de enquête ingevuld door 61 kinderen, variërend van groep 4 tot en met groep 8. In principe waren de antwoorden van groep 4 tot en met 6 voor mij het belangrijkste, de rest was mooi meegenomen. De enquête werd ingevuld in verschillende klassen, waarbij de juf toezicht hield. Ik was er zelf niet bij aanwezig. Dat was in zoverre handig dat de meesters en juffen zelf konden bepalen wanneer er tijd was om de enquête in te vullen, ik hoefde dus niet met alle klassen aparte afspraken te maken. De antwoorden van de kinderen bleken overeen te komen met mijn eigen observaties:

1. Jongens kenden veel minder spelliedjes dan meisjes en deden ze bijna nooit op het schoolplein.
2. Klapspelletjes zijn vooral goed bekend bij de meisjes, behalve de spelen die ik alleen op het schoolplein van de Catamaran was tegengekomen en die wel bij de repertoirevraag naar voren kwamen. Een klapspelletje dat alleen op de Catamaran bekend was is *In kamer tien is een hond vermoord*. Ook zijn er sommige spelen alleen bekend bij de oudere kinderen (vanaf groep 6), zoals *Ajax*, *Ajax memory*, *O tutti frutti* en *Dit is de eerste veronica, napalima*.
3. Kringspelletjes worden op dit schoolplein niet gedaan door kinderen in deze leeftijdsgroepen. Sommige kinderen kennen wel enkele liedjes voor kringspelen, maar geven aan dat dit voor kleuters is.
4. Springtouwliedjes zijn wel bekend maar het repertoire is niet groot. Vooral *Beertje beertje* is bekend.
5. De kinderen leren de klap- en springtouwliedjes voornamelijk van vrienden en vriendinnen. Soms geven ze ook aan dat ze liedjes van hun zus of nichtjes hebben geleerd.

Kringspelen worden wel eens door ouders of juffen en meesters aangeleerd. Ook wordt de kleuterjuf meerdere malen genoemd als iemand die kringspelen aanleerde.

Op basisschool de Catamaran verliep het afnemen van de enquête iets anders. Ik maakte van tevoren een afspraak over wanneer ik in de klas zou komen met meester Frank (groep 5/6) en juf Melte (groep 4/5). In de klaslokalen vertelde ik dan kort wat ik onderzocht en dat de kinderen me daarbij konden helpen door de vragenlijsten in te vullen. Vervolgens kregen zij de tijd om de vragen te beantwoorden en ik was aanwezig voor als ze iets niet begrepen. In totaal hebben 37 kinderen de vragenlijst ingevuld. Ook hier waren de antwoorden in overeenstemming met mijn observaties:

1. jongens kennen op deze school meer spelliedjes dan de jongens op Steigereiland. De klapversjes doen ze bijna nooit, met uitzondering van één spel: *Onna kadonna katreska*. De meeste jongens kennen ook twee liedjes voor bij het touwtjespringen: *Zaterdagavond zat ik in de bus* en *Beertje beertje*.
2. Ook op deze school is de repertoirekennis van klapspelletjes het grootst in vergelijking met de andere soorten spelliedjes. De meisjes uit groep 5/6 kennen de meeste liedjes. In groep 4/5 is het repertoire wat kleiner. De meiden uit groep 7/8 kennen ook een aantal liedjes en zingen vooral nog graag de Spaanse, met uitdagende spelen.
3. Net als op Steigereiland worden er hier op het schoolplein geen kringspelletjes gespeeld.
4. Springtouwen is hier populair, het wordt zowel door jongens als meisjes gedaan, vooral door de groepen 4,5 & 6. De meest bekende liedjes zijn *Zaterdagavond zat ik in de bus* en *Beertje beertje*.
5. De klap- en springtouwliedjes leren de kinderen ook hier voornamelijk van vrienden en vriendinnen, nichtjes of zussen.

3.4 Filmopnames

De filmopnames die ik op beide scholen heb kunnen maken, vormen een belangrijke bijdrage aan dit onderzoek. De films zijn beide totaal anders van opzet, maar het belangrijkste doel wordt bij beide bereikt: de registratie van de bewegingen en liedjes die bij de spelletjes horen in beeld brengen. Dit leek mij belangrijk omdat het uitschrijven van de spelbewegingen vaak tot een onduidelijk resultaat leidt. De beste indruk van deze spelletjes krijg je nou eenmaal door ze met eigen ogen te zien.

3.4.1 Filmopnames basisschool de Catamaran

Op 4 juni had ik met de directeur van basisschool de Catamaran afgesproken dat ik langs zou komen om de kinderen en meester Frank te bedanken en gedag te zeggen. Ook had ik gevraagd of ik nog wat foto's en filmpjes op het schoolplein mocht maken en dat kon. In de pauze vroeg ik aan de meisjes uit groep 7/8 of ik de Spaanse liedjes die ze al eens eerder aan me voor hadden gedaan nu mocht filmen. Ze stemden daarmee in. Vervolgens ging ik aan het eind van de pauze met meester Frank mee naar zijn lokaal en bedankte de kinderen voor hun hulp. Frank vond het goed om nog even met zijn klas naar buiten te gaan zodat ik nog wat spelen kon fotograferen en filmen.

We begonnen met foto's en filmpjes van verschillende springtouwspelen. Daarna deed de hele (!) klas het klapspel *Onna kadonna katreska*, zowel de jongens als de meisjes deden mee. Dit had ik nooit eerder zien gebeuren, maar leverde wel mooi filmmateriaal op. Vervolgens deden de meiden nog een aantal klaspellen voor met kleinere groepjes en tweetallen. Dit alles gebeurde heel spontaan en met veel enthousiasme. De opnames geven een realistisch beeld van een speelplaats waar spelliederen worden gezongen.

Omdat ik de opnames heb gemaakt met een eenvoudige foto/filmcamera, is de kwaliteit natuurlijk amateuristisch. Maar de liedjes en bijbehorende spelen staan er wel duidelijk op.

3.4.2 Filmopnames Montessorischool Steigereiland

Terwijl ik bezig was met veldonderzoek op het schoolplein, raakte ik in contact met meester Robin Leek. Hij had al via Angelique Hop vernomen van mijn onderzoek en bleek erg geïnteresseerd te zijn. We spraken op het schoolplein o.a. over de mogelijkheid om filmopnames te maken van de liedjes. Later spraken we een keer af op de school en bespraken we het idee verder. Het leek ons beiden leuk om een DVD te maken, met behulp van professionele camera- en geluidsmannen. Uiteindelijk maakten we hiervoor een taakverdeling: Robin regelde het contact met de school en de ouders en hij zocht een cameraman en een geluidsmen. Ik stelde lijstjes samen van het liedrepertoire dat we op wilden nemen en van welke kinderen ik wist dat ze deze liedjes kenden, kocht speelgoed (springtouw, stoepkrijt en een elastiek) en kleine cadeautjes voor de kinderen die mee wilden doen. Als opnamedag kozen we zondag 6 juni, nodigden de kinderen uit en hoopten op goed weer. Uiteindelijk wisten we een groep van 17 leerlingen enthousiast te maken en konden de opnames doorgaan. Gelukkig was het weer ook nog goed, dus konden we op het schoolplein filmen. We hadden een tijdsplanning van 10.00 tot 13.00 om met de kinderen de liedjes op te nemen, wat uiteindelijk nog krap was. Gelukkig staan de meeste liedjes er wel op, maar we hadden ook gepland om korte interviews met een paar kinderen te doen voor op de DVD en daar hadden we helaas geen tijd meer voor.

Het enige nadeel van de professionele aanpak die we op Steigereiland hebben gehanteerd, is dat de spontaniteit van de kinderspelen wel grotendeels verloren gaat. Zeker als liedjes meerdere keren over gedaan moesten worden was dat lastig, omdat de spelen eigenlijk precies hetzelfde moesten verlopen als op de eerste opname om het geheel voor de DVD kloppend te houden. In werkelijkheid gaan de meeste spelen nooit twee keer precies hetzelfde.

Ondanks het verlies van de werkelijke speelsituatie zoals deze zich normaal voordoet zijn het zeer bruikbare beelden geworden en het belangrijkste staat erop: de liedjes en de bijbehorende bewegingen.

4. Conclusie

In dit hoofdstuk worden de resultaten van dit onderzoek bekeken.

De hoofdvragen van mijn onderzoek waren:

1. Is het kinderlied nog aanwezig in het spel van basisschoolkinderen op speelplaatsen in Amsterdam?
2. Heeft de aanwezigheid van veel verschillende culturen op een basisschool invloed op de liedjes die er gezongen worden?

Deelvragen:

1. Zijn bekende liedjes uit de Nederlandse kinderliedtraditie behouden gebleven? Zijn er zogenaamde 'evergreens'?
2. Zijn er nieuwe liedjes aan het repertoire toegevoegd?
3. Hoe blijven deze liedjes voortbestaan? De liedjes die op het schoolplein worden gezongen hebben een orale traditie. Van wie leren de kinderen deze liedjes?
4. Wat is de rol van gender in het gebruik van liedjes bij het spelen?
5. Wat is de invloed van de leeftijd van kinderen op het gebruik van spelliedjes?

Deze vragen kunnen aan de hand van mijn onderzoek beantwoord worden. In de volgende paragrafen zullen de vragen om beurten besproken worden.

4.1 Is het kinderlied nog aanwezig in het spel van basisschoolkinderen op speelplaatsen in Amsterdam?

Het antwoord op deze vraag werd me op de eerste observatiedagen al duidelijk. Het kinderlied is absoluut aanwezig bij de kinderspelen op Amsterdamse schoolpleinen. De kinderen en vooral de meisjes in de leeftijdsgroep van 7 tot en met 10 jaar maken er met veel plezier gebruik van. De klaspellen lijken het populairst te zijn, maar er zit ook een aantal springtouwliedjes en aftelrijmpjes in het spelliedrepertoire van de kinderen. Kring- en rijspellen waren op de twee scholen van mijn onderzoek vrijwel onbekend en werden bestempeld als 'kleuterliedjes'. Rijmen voor bij het elastieken werden ook niet gesignaleerd, maar wellicht had dat met het seizoen te maken en doen de kinderen dat eerder in het najaar.

Kinderen maken ook wel eens buiten school gebruik van spelliedjes, ze gaven in de vragenlijst aan dat ze dit soort spelletjes ook wel eens thuis of bij het buitenspelen deden.

4.2 Heeft de aanwezigheid van veel verschillende culturen op een basisschool invloed op de liedjes die er gezongen worden?

Op basisschool de Catamaran had de aanwezigheid van kinderen met verschillende culturele achtergronden weldegelijk invloed op de spelliedjes die er gezongen werden. Die invloed was het duidelijkst te merken in de vier Spaanse klaspellen en één bewegingsspel (A doe doe detsie) die ik daar registreerde. Dat waren spellen overgeleverd door een meisje uit de Dominicaanse Republiek en werden nog regelmatig op het schoolplein gedaan.

De rest van de spellen die actief werden gespeeld hadden een Nederlandse of een Engelse tekst, of deels Nederlands en deels Engels. De invloed van de globalisatie is in het gebruik van deze Engelse spellen goed merkbaar. Het is mogelijk dat ook het internet tegenwoordig invloed heeft op de internationale verspreiding van klaspelletjes.

Een groot deel van deze Engelse spellen was ook bekend op Montessorischool Steigereiland. Een deel van de spelletjes is ook al eerder opgetekend door onderzoekers als Eiselin en Antens.

4.3 Zijn bekende liedjes uit de Nederlandse kinderliedtraditie behouden gebleven? Zijn er zogenaamde ‘evergreens’?

Eén van de liedjes die ik heb opgetekend komt zelfs al voor in de verzameling van Van Vloten. Dat is het klapspelletje *Ik stond laatst voor een poppenkraam* (alleen op Montessorischool Steigereiland opgetekend). Er staat in Van Vlotens verzameling helaas niet bij vermeld dat het een klapspelletje is, dus het is niet te controleren of er in die tijd ook al een klapspel bij het liedje hoorde. Het rijmpje zelf is in ieder geval al meer dan honderd jaar oud.

Papegaaitje leef je nog (zowel op de Catamaran als op Steigereiland opgetekend) is terug te vinden in de collecties van Boekenooien en Van Hichtum. Ook het springtouwliedje *In spin de bocht gaat in* komt in deze collecties al voor. Dat spel heb ik echter nooit gespeeld zien worden, maar het was wel bekend bij kinderen op beide scholen.

Het aftelrijmpje *Op de Amsterdamseweg* gaat ook al heel wat jaren mee. Het komt al voor in een collectie uit 1936, opgetekend door Rie van Rossum in Ede. Er bestaan ook versies van waarin het niet de Amsterdamse, maar de Amstelveense (Will Scheepers 1953, opgetekend in Bakkum) of de Scheveningseweg (Eiselin 1996) is.

Het springtouwspel *Beertje beertje* is volgens de liederenbank van het Meertens Instituut terug te vinden in een collectie van Harrie Franken uit 1984, opgetekend in Brabant. Ook Eiselin noemt *Beertje beertje* in haar collectie uit 1996 en Antens in 2001.

Het aftelrijmpje *In de toren is geboren* wordt genoemd bij de opnames door Marie van Dijk, in 1999 opgenomen op het Bankaplein in de Utrechtse wijk Lombok.

Het klapspel *Oh monnie monnie ma* werd door Eiselin opgetekend (1996) en ook door Antens (2001). Een moeder van één van de meisjes die meedeed in onze film op Montessorischool Steigereiland vertelde me echter dat zij het liedje vroeger zelf ook zong. Ze is nu 39 jaar oud en zat vroeger op een basisschool in Amsterdam-Zuid. Dat zou betekenen dat ook dit liedje al minstens 30 jaar oud is.

Een aantal liedjes uit mijn verzameling werden alleen eerder door Antens (2001) opgetekend. In de categorie klapspelletjes zijn dit:

- That's the way ahah ahah, I like it
- Er is een vrouw vermoord
- Tikkie A, Tikkie B
- Charlie Chaplin ging naar de disco
- Pepsi, Pepsi cola, nora, nora Sisi
- Mijn vader is een buschauffeur

In de categorie springtouwliedjes zijn dit:

- Tingelingeling de school gaat in
- Zaterdagavond zat ik in de bus

Antens geeft de beginregels soms iets anders weer, maar dan heeft waarschijnlijk ook met de lokale varianten van de liedjes te maken.

4.4 Zijn er nieuwe liedjes aan het repertoire toegevoegd?

Er blijft dus ook een aantal liedjes over dat nog nooit eerder in Nederlandse bronnen opgetekend is. Daaronder vallen de volgende klapspelletjes:

- Sisi my baby
- Ajax, Ajax theorie (en Ajax, Ajax memory)
- Onna kadonna katreska (en Olleke bolleke treska)
- In kamer tien is een hond vermoord
- Willie Wortel, Willie Wee
- Dubbel dubbel oh oh
- O tutti frutti
- Dit is de eerste Veronica, Napalima
- De politie

- My name is Alawasa
- El Gallo
- Apocalypse
- Me invitaron a una fiesta
- De cent van de sisco
- Michael Jackson ging naar de disco
- Onder de appelboom
- Poepchinees
- Coca cola, coca cola, aluwali poesika
- Down by the little bittle hanky panky
- A doe doe detsie

Aftelrijmpjes

- Kauwgombal, kauwgombal
- In de Chinese toren, mag je niet praten
- Quelle numero toi tu veux?
- Proefkonijn, wie zal hem zijn?

Dit is de eerste Veronica, Napalima werd wel op de DVD KlapKlips van de VPRO opgenomen (2006). Op deze DVD staat een aantal klapspelletjes, die bewerkt zijn tot popsongs.

Daarnaast moet vermeld worden dat zowel *De cent van de sisco* als *Michael Jackson ging naar de disco* ook als varianten van *Charlie Chaplin ging naar de disco* gezien kunnen worden. Het liedje *Nima paparosjka* werd een keer aan me gepresenteerd als klapspel, maar hetzelfde groepje meisjes noemde dit later nooit meer. Ik vermoed dat het gewoon een liedje is dat ze in de klas geleerd hebben en er één keer op klaptten voor mij.

Van twee klappliedjes uit dit lijstje weet ik uit eigen ervaring dat ze ook in de jaren '90 al werden gezongen, namelijk *Down by the little bittle hanky panky* (al was de versie anders, namelijk *Down by the little horse hanky panky*) en *Willie Wortel, Willie Wee*. Beide liedjes werden gezongen op het schoolplein van Openbare basisschool Jan Hekman te Ouderkerk aan de Amstel.

Het springtouwspel *Noortje, ja moe?* is ook niet terug te vinden in andere bronnen, hoewel de tekst een vrij ouderwets dialoog is:

Noortje
Ja moe?
Boodschappen doen!
Nee moe!
Wat zeg je me nou?!
Pak me dan, als je kan, je kan me toch niet pakken!

4.5 Hoe blijven deze liedjes voortbestaan? De liedjes die op het schoolplein worden gezongen hebben een orale traditie. Van wie leren de kinderen deze liedjes?

Hoewel een deel van de spelliedjes regelmatig in liedbundels wordt opgenomen (voornamelijk de kring- en rijspelen) en daardoor schriftelijk wordt overgeleverd, blijven de klapspelletjes, springtouwliedjes en aftelrijmen nog steeds hoofdzakelijk door orale overlevering voortbestaan.

Kinderen leren de liedjes en bijbehorende spelletjes voornamelijk van andere kinderen tijdens het spelen op het schoolplein of bij het buitenspelen in de buurt. Kring- en rijspelen worden ook wel door volwassenen overgeleverd, waarbij de kleuterjuf en moeder de meest genoemde figuren zijn.

De rol die volwassenen spelen bij het overdragen van de liedjes is dus nog merkbaar bij de kring- en rijspelletjes, maar is bij de klapspelletjes, aftelrijmen en springtouwliedjes zo goed als verwaarloosbaar. Het zijn vooral de kinderen die deze spelliedjes aan elkaar leren en ze zo van generatie op generatie doorgeven. Deze spelletjes zijn een uiting van *kindercultuur*. Er is sprake van een cultuur die al generaties lang door kinderen in stand wordt gehouden, met eigen regels en gebruiken waar volwassenen weinig bewust van zijn.

4.6 Wat is de rol van gender in het gebruik van liedjes bij het spelen?

Bij het observeren op een schoolplein valt het op dat spelliedjes over het algemeen voornamelijk door meisjes worden uitgevoerd. Ook in eerder onderzoek wordt dit vaak benadrukt, bijvoorbeeld door Antens en Eiselin.

Jongens kiezen er eerder voor om bijvoorbeeld te voetballen, te klimmen of tikkertje te spelen. Op de scholen waar ik onderzoek deed stonden vooral de klapspelletjes echt als een meidenspel bekend, de meeste jongens (her)kenden wel liedjes als ik er naar vroeg, maar konden ze zonder de hulp van meiden niet goed uitvoeren.

Een uitzondering daarop was het klapspel *Onna kadonna katreska*, dat op de Catamaran ook bekend was bij de meeste jongens.

Op basisschool de Catamaran werd er vaak touwtjegesprongen en regelmatig deden daar ook jongens aan mee. Er zaten jongens in groep 5/6 die erg goed konden springen.

4.7 Wat is de invloed van de leeftijd van kinderen op het gebruik van spelliedjes?

Er valt een onderscheid te maken tussen spelliedjes voor moeder (of een andere volwassene) en kind en spelliedjes voor kinderen onderling. De spelletjes voor de allerjongsten, zoals kniespelletjes en gesprekjes (bijvoorbeeld het benoemen van de lichaamsdelen) zijn voornamelijk bedoeld voor baby's en peuters.

Kleuters leren in de eerste jaren op de basisschool (vaak in de gymles) of thuis vaak al een paar kring- of rijspelletjes, zoals *Zakdoekje leggen*, *Schipper mag ik overvaren* en *Jan Huigen in de ton*. Aftelrijmpjes kennen ze ongeveer vanaf groep 3, waarbij het repertoire steeds verder wordt uitgebreid. Sommige kinderen beginnen dan ook al de eerste klapspelletjes te spelen, waarbij ze op het schoolplein de grotere kinderen goed observeren. Ook kunnen ze de spelletjes thuis van een oudere zus, buurmeisje of nicht leren. De klapspelletjes zijn bij de groepen 4,5 en 6 het meest populair. In de groepen 7 en 8 worden ze ook nog wel gedaan, vooral de spellen met wat ingewikkeldere klappatronen zijn dan nog de moeite waard. Voor touwtjespringen geldt eigenlijk hetzelfde, het wordt het meest gedaan door kinderen van de groepen 4 tot en met 6, dus door kinderen van ongeveer 7 tot en met 10 jaar oud.

Bronnenlijst

Antens, M. *De speelplaats als vrijplaats*. Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant, 2001.
[Niet uitgegeven scriptie]

Boekenoogen, J. (1893) 'Onze Rijmen'. In: *Verspreide geschriften van dr. G.J. Boekenoogen*. Rijnbach, A. ed. Leiden: E.J. Brill, 1949.

Cock, A. de & Teirlink, Is. *Kinderspel en kinderlust in Zuid-Nederland*. Gent: Siffer, 1902-1908.

Dewallief, L. Iewiewaweg? Rijmpjes en Liedjes op een Tongerse Speelplaats. In: *Ethnographica* 1: 79-86. KU-Leuven, 2001.

Dijk, M van. *Berend Botje in Lombok. Traditionele Nederlandse liedjes en versjes als bron van inspiratie voor kinderen van allochtone afkomst*. Amsterdam: Meertens Instituut, 1999.

Eiselin, J. *Iene miene mutte. Over knikkeren, bokspringen en andere straatspelletjes*. Amsterdam: Prometheus, 1996.

Enzenberger, H. *Allerleirauh. Viele schöne Kinderreime*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1969.

Grijp, L.P. 'Van Boekenoogen tot frater Remigius. Kinderliedverzamelingen in het Meertens Instituut', in: A. de Vries, H. van Lierop-Debrauwer & P. Mooren (red.): *Poëzie is kinderspel. Poëzie onder en boven de 18*. Tilburg, 2000, p. 86-98.

Heyns, P. *Volksliederen*. N.V. Antwerpen: De Nederlandse boekhandel, 1941.

Hichtum, N. van. *Het spel van moeder en kind*. Haarlem: De Toorts, 1936.

Hoks, Marieke. *En nu allemaal! Liedjes en spelletjes van kinderen in kleurrijk Nederland*. Amsterdam: PlanPlan producties, 2004.

Kes, D., Pollmann, J. & Tiggers, P. *Kinderzang en kinderspel, deel 1,2 en 3. 250 liedjes, canons en spelen voor jongens en meisjes van 6-13 jaar*. Haamstede: De Toorts, 1947.

Klapklips. Reg. Truus Melissen. VPRO: 2006

Kossmann, F.K.H. *De Nederlandsche straatzanger; en zijn liederen in vroeger eeuwen*. Amsterdam, 1941.

Lurie, A. *Don't tell the grown-ups*. Boston, Toronto, London: Little, Brown & Company, 1990.

Meder, T. & van Dijk, M. *Doe open zimzim*. Amsterdam: Stichting beheer IISG, 2000.

Mithen, S. *The Singing Neanderthals*. Harvard University Press: Cambridge, 2006.

- Opie, I. & P. *The lore and language of schoolchildren*. Oxford: Oxford University Press, 1959.
- Opie, I. & P. *The Puffin book of Nursery rhymes*. Great Britain: The Chaucer Press Ltd, 1963.
- Opie, I. & P. *Children's games in street and playground*. Oxford: Oxford University Press, 1969.
- Opie, I. & P. *The Oxford Dictionary of Nursery rhymes*. Oxford: Oxford University Press, 1977.
- Top, S. 'Eigentijdse kindercultuur uit beide Limburgen'. Artikel in *Speelwereld van kinderen aan Rijn en Maas*. Keulen: Rheinland Verlag GmbH, 1993.
- Troelstra- Bokma de Boer, S. & Pollmann, J. *Het spel van moeder en kind. Oude kinderrijmen voor jonge ouders*. Uitgeverij Heemstede: De Toorts N.V., 1936.
- Vijver, F. van de. *Vlaamse aftelrijmen*. Deurne: Uitgeverij Alda, [jaartal?].
- Vloten, J. van. *Nederlandsche baker- en kinderrijmen*. Leiden: Sijthof, 1872.
- Wallin, N. L., B. Merker and S. Brown. *The origins of music*. London: The MIT Press, 2000.
- Weg, J. van der. *Midden in de week maar zondags niet*. Amsterdam: d' Jonge Hond, 2008.
- Zaat, T. en N.. *Hoy, een lied*. Baarn: Bosch & Keuning N.V., 1984.

Bijlage 1: lijst van de spelliedjes

I. Klapspelletjes voor twee kinderen

1. O monnie monnie ma

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die brak zijn pootje (ze gaan op één been staan)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die brak zijn pootje (tweede been weg, ze gaan op de knieën zitten)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die brak zijn arm (één arm op de rug gevouwen, verder klappen met één hand)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die brak zijn armpje*

(tweede arm ook achter de rug gevouwen, de meiden kunnen niet meer klappen)

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die brak zijn oogje (één oog dicht)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa*

*Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die brak zijn oogje (tweede oog dicht)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die brak zijn tong (tong hangt half uit mond)*

Vervolgens gaan ze neuriënd verder, de muis breekt ook nog zijn lippen en dan gaat de mond strak dicht en wordt het liedje voor de tweede keer geneuried. Nu gaat de mond weer open en neuriën ze met open mond.

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die kreeg zijn oogje (één oog gaat weer open)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die kreeg zijn oogje (tweede oog gaat weer open)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die kreeg zijn armpje (weer klappen met 1 hand)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die kreeg zijn armpje (weer klappen met twee handen)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die kreeg zijn pootje (weer op één been gaan staan)*

*O monnie monnie ma
Academe fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
In een huis, huis, huis
Woont een muis, muis, muis
En die muis die kreeg zijn pootje (op twee benen staan)*

Dit liedje is vooral populair bij de jongere meisjes uit groep 3,4 en 5. Het wordt meestal met z'n tweeën gespeeld, maar het kan ook met een groepje in een kring gedaan worden. Sommige meisjes zingen als laatste zin *En die muis die was gelukkig*. Het liedje werd in de jaren '90 ook al gezongen. De versie die ik zelf rond die tijd zong op het schoolplein van basisschool Jan Hekman in Ouderkerk aan de Amstel ging iets anders, hoewel het spel hetzelfde was:

*O monnie monnie ma
Academie fisie fa
Fisie fa fa fa
Monnie ma ma ma
Onnie eppe eppe eppe
Onnie steppe steppe steppe (of: Ouwe wijven op de steppe)
Onnie aus aus aus
Mickey Mouse Mouse Mouse
In een huisje huisje huisje
Woont een muisje muisje muisje
En dat muisje brak zijn been*

Muisjes met één arm, april 2010

2. Mijn vader is een buschauffeur

*Mijn vader is een buschauffeur, buschauffeur, buschauffeur,
Mijn vader is een buschauffeur en dat gaat zo:
Tuut, tuut*

*Mijn moeder is een dierenarts, dierenarts, dierenarts,
Mijn moeder is een dierenarts en dat gaat zo:
Tuut, tuut, miauw, miauw*

*Mijn broertje wil een cowboy zijn, cowboy zijn, cowboy zijn,
Mijn broertje wil een cowboy zijn en dat gaat zo:
Tuut, tuut, miauw, miauw, rikke tikke pauw pauw*

*Mijn zusje wil gaan praten, praten, praten,
Mijn zusje wil gaan praten en dat gaat zo:
Tuut, tuut, miauw, miauw, rikke tikke pauw pauw, mama, papa*

*Mijn oma wil een danser zijn, danser zijn, danser zijn,
Mijn oma wil een danser zijn en dat gaat zo:
Tuut, tuut, miauw, miauw, rikke tikke, pauw pauw, mama, papa, oooo*

*Mijn opa is een houthakker, houthakker, houthakker,
Mijn opa is een houthakker en dat gaat zo:
Tuut, tuut, miauw, miauw, rikke tikke, pauw, pauw, mama, papa, oooo, tjakka!*

3. De cent van de sisco ging naar de disco

*De cent van de sisco ging naar de disco
Leerde alle meisjes dansen
De Engelse en de Franse,
De eerste was de chachacha,
De derde was de hoelala
De vierde was de kapitein
De vijfde was de maneschijn
De zesde was de valentijn,
De zevende was de kapitein,
De achtste was de autorit
De negende was de split
En de tiende dat was dit
Holadie Jessica holadiejee (kruispassen zonder handenklap)
Holadie Jessica holadiejo
Wie staat er goed en wie staat er fout?
Die zit met z'n kop in de havermout.*

Wie met z'n benen gekruist eindig staat 'in de havermout' en heeft verloren.

4. Charlie Chaplin ging naar de disco

Charlie Chaplin ging naar de disco

Leerde de meisjes dansen

De Engelse en de Franse

De eerste was de chachacha (op de knieën klappen)

De tweede was de hoelala (schudden met de heupen)

De derde was de pijl en boog (pijl en boog uitbeelden met handen)

De vierde was de rok omhoog (doen alsof je je rok omhoog gooit)

De vijfde was de maneschijn (halve cirkel maken met de handen)

De zesde was de kapitein (hand tegen het hoofd, alsof je op de uitkijk staat)

De zevende was de weet ik niet

De achtste die vertel ik niet

De negende was de slangendans (soort buikdansbeweging)

De tiende was de indianendans

De elfde was de split

Dit lied is verwant aan *De cent van de sisco*.

5. Michael Jackson ging naar de disco

Michael Jackson ging naar de disco

Hij leerde meisjes dansen

Twee Engelse en twee Franse

De eerste was de chachacha

De tweede was de hoelala

De derde was de rok omhoog

De vierde was de pijl en boog

De vijfde dat verklap ik niet

De zesde was de split!

Dit liedje is een combinatie van twee spelletjes: *De cent van de disco* en *Onder de appelboom*. Het eerste gedeelte gaat bijna net zo als *De cent van de disco*, inclusief de bewegingen. Als er op het eind de split wordt gedaan gaan de meisjes een stukje wijder staan met hun benen, zoals bij *Onder de appelboom*. Dan begint het liedje weer opnieuw, net zolang tot één van de meisjes niet meer wijder kan met haar benen en omvalt.

6. Pepsi, Pepsi cola, nora, nora Sisi

Pepsi

Pepsi Cola

Nora

Nora Sisi

Wie er lacht

Krijgt een acht

Wie er beweegt

Krijgt een opdracht

10,9,8,7,6,5,4,3,2,1,0

De meisjes staan na het aftellen tegenover elkaar stil en mogen niet lachen. Wie er lacht heeft verloren. Ook al wordt er gezongen dat diegene een opdracht krijgt, dat gebeurde niet. Het spel werd gedaan door twee meisjes.

7. Abc 123 that's the way I like it

ABC

<i>One two three</i>	<i>(klap,klap,klap)</i>
<i>That's the way</i>	<i>(overpakken)</i>
<i>ahah ahah</i>	<i>(klap, klap)</i>
<i>I like it</i>	<i>(overpakken)</i>
<i>ahah ahah</i>	<i>(klap, klap)</i>
<i>Nul voor de jongens</i>	<i>(0 vingers opsteken)</i>
<i>Tien voor de meisjes</i>	<i>(10 vingers opsteken, klap beide handen tegen partners handen)</i>
<i>Draai je om</i>	<i>(een rondje draaien om eigen as)</i>
<i>Tik de grond</i>	<i>(de grond aantikken)</i>
<i>Everybody sexykont</i>	<i>(meisjes botsen met de heupen tegen elkaar op)</i>

8. Ajax, Ajax theorie

Ajax, Ajax theorie

Ik met jou

Jij met mij

Wij gaan boven

Wij gaan onder

Ik, jij

Boven onder,

Ik, jij

Boven, onder.

Ingewikkeld klapspel dat met z'n vieren gedaan moet worden. Bij ik met jou en jij met mij klappen de kinderen met beide handen tegen de beide handen van één van hun burens. Bij wij gaan boven en wij gaan onder klappen ze hun beide handen tegen die van degene die tegenover ze staat, twee klappen tegen elkaar boven de andere twee, zodat de paren met elkaar kruisen. Vervolgens moeten ze om beurten weer boven en onder het andere paar klappen.

9. Sisi my baby

Sisi my baby

I want two Seven Up

I want two Seven Up

I want two si for me

10. O tutti frutti

O tutti frutti

Banani ananas

Patatte chocofli

O tutti

Fru-hu-ti

11. Er is een vrouw vermoord

*Er is een vrouw vermoord
Achter het gordijnenkoord
Ik heb het zelf gezien
Het was op nummero tien
Het bloed liep langs de trap
Het leek tomatensap
Ik nam er een likje van
Ik werd er misselijk van
Bel de politie op
De politie nam niet op
Bel de brandweer op
Mijn naam is ijadeja rikketiketeja elastiek
Nu weet ik het niet*

12. Papegaaitje leef je nog?

*Papegaaitje leef je nog, ia deja
Ja meneer ik ben er nog, ia deja
Ik heb m'n eten opgegeten
En m'n drinken laten staan
Ia deja poef*

Handenklapspelletje, bij het laatste woord 'poef' proberen de kinderen in elkaars buik te prikken met een vinger.

13. Poepchinees

*Een beest (?) en een beest (?) en een poepchinees
Zat met z'n billen in het paduvlees (?)
Oeh aah wat deed dat pijn
Dan moest je maar geen beesten (?) zijn.*

Dit klapspeel werd gedaan door drie meisjes op Montessorischool Steigereiland. De tekst werd me niet helemaal duidelijk.

Op internet vond ik een versie waarin sprake is van 'Meester de peester de poepchinees' en 'dan moest je maar geen meester zijn'. Ook vond ik daar *paardenvlees* en *bamivlees* als mogelijkheden voor het laatste woord in de tweede regel. Vaak staat het liedje ook vermeld als een pestliedje, met als eerste worden de naam van een kind met een rijmwoord daarop. Bijvoorbeeld Ineke Pineke poepchinees.

14. Ik stond laatst voor een poppenkraam

*Ik stond laatst voor een poppenkraam
Daar zag ik mooie poppen staan
Ik zei wat doen die poppen hier
Die poppen drinken poppenbier
Die poppen drinken poppenwijn
Wat zullen die poppen vrolijk zijn
Met al dat bier een poppenwijn.*

Het is een handenklapspel waarbij je steeds om de beurt met je linker hand tegen de ander zijn linkerhand klapt, dan een keer in je eigen handen en dan je rechterhand tegen de ander zijn rechterhand. Steeds als het woord *Poppen* gezegd wordt, moet je met je beide handen tegen de beide handen van de ander klappen. De kunst is om dat niet te vergeten, vooral opletten in de vierde en vijfde tekstregel want daar moet het twee keer.

15. Down by the little bittle hanky panky

*Down by the little bittle hanky panky
A the hip hop skip skop hanky panky
A the hip hop skip skop*

Dit liedje kwam ik tegen op het schoolplein van Montessorischool Steigereiland. Het is in Engelstalige landen een heel bekend klapversje, dat bijvoorbeeld als volgt gaat (er zijn daar vanzelfsprekend ook meerdere versies van):

*Down by the banks of the hanky panky
Where the bullfrogs jump from bank to banky
With a hip hop soda pop
And the little one goes kerplop*

16. My name is Alawasa

*My name
My name
My name is Alawasa
My name is Alawasa
Chocolette chocolette cocoa
Chocolette chocolette cocoa
O my name is
O my name is
O my name is*

17. Dubbel dubbel o o

*Dubbel dubbel o o
Chickies zeggen flow flow
Dames zeggen ey ey
Mokros zeggen weyo*

18. Coca Cola, Coca Cola, Aluwali poesika

*Coca cola, coca cola
Aluwali pusica, aluwali poesika
Coca cola, coca cola*

*The boys get the netsjes
They teach kaka
The girls got the sexy legs
You better wa ou*

*O hit me baby
Hit me baby
Turn around
And fall down*

Sarah en Souhaila kenden dit liedje. Volgens hen was het half Nederlands en half Engels.
Coca cola zal volgens hen denk ik de Nederlandse tekst zijn.

Op <http://thevicarswife.wordpress.com/2009/05/11/playground-rhymes-1-coca-cola/>

Vond ik deze versie:

*Coca cola, coca cola.
Alley alley pussy cat, alley alley pussy cat.
Coca cola, coca cola.
Alley alley pussy cat, alley alley pussy cat.*

*The boys got the muscles, the teacher can't count
The girls got the sexy legs, you better watch out.
The boys go X X, the girls go 'Whooo'*

Dat verklaart de tekst van de eerste twee coupletten.

19. Tikkie A Tikkie B

Het alfabet
Tikkie A A A
Tikkie B B B
Tikkie A tikkie B
Tikkie A B C

20. De politie

De politie
Bel 1 1 1
Bel 2 2 2
Bel 1 bel 2
Bel 112

21. Me invitaron a una fiesta

Me invitaron	I got invited
A una fiesta	To a party
En esa fiesta habia un chico	In that party there was a guy
Me besó	He kissed me
Yo le dije	I told him
Decarado a su madre	Shameless
Cosquillitas	Tickle tickle

(nog niet helemaal compleet, vertaald door Amparo Ostojic, een Boliviaans meisje dat in Los Angeles woont)

22. El Gallo (de haan)

Se se se re re re re

El Gallo, El Gallo, el niño y el caballo"
("The rooster, the rooster, the boy and the horse")

"El frio, el frio, sale por el rio"
("The cold, the cold, goes down the river")

"Ah ah ah, Mariquita ya se va"
("Mariquita is going")

"Eh, eh, eh, Mariquita ya se fue"
("Mariquita has gone")

"Y y y, Mariquita no esta aqui"
("Mariquita is not here")

"Oh oh oh, Mariquita ya volvio"
("Mariquita has come back")

(Nog niet compleet. Vertaald door Adrian Peel, een Engelsman die in Mexico woont)

II. Klapspelen in een kring

1. Onna kadonna katreska

*Onna kadonna katreska
Geef maar door, geef maar door
Theo theo tuut tuut tuut
One, two, three*

*Onna kadonna katreska
Geef maar door, geef maar door
Theo theo tuut tuut tuut
One, two, three*

*Onna kadonna katreska
Geef maar door, geef maar door
Theo theo tuut tuut tuut
One, two, three*

Aai poesje, aai poesje, aai poesje, aai poesje, ROTKAT!

De kinderen doen dit spelletje in een kring, hun handen liggen in die van de kinderen die naast hen staan. Bij elke lettergreep slaat iemand in de hand van degene links van hem, zo wordt de klap de kring doorgegeven. Degene bij wie de laatste zin eindigt (op 'three' dus) is af en moet de kring verlaten. Zo gaan ze door tot er nog twee meiden (of jongens) over zijn. Zij zingen het liedje voor de laatste keer, terwijl ze niet meer klappen. Ze hebben nu elkaars hand vast en zwaaien met de handen in elkaar heen en weer. Daarna besluiten het spel met een ander spelletje: Aai poesje, aai poesje, rotkat! Daarbij houdt één van de twee de hand met de palm naar boven gericht voor de ander. De ander aait over de open hand, maar kan plotseling erop slaan, met de uitroep ROTKAT erbij. Als er raak geslagen wordt wint het meisje dat slaat, als er mis geslagen wordt wint de ander.

Onna kadonna katreska, juni 2010

2. In kamer tien is een hond vermoord

*In kamer tien is een hond vermoord
Hij was acht jaar oud
Als je dat zegt ben je ook dood
1,2,3,4,5,6,7,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18 AF*

Ook dit handenklapspel wordt in een kring gespeeld en de klap wordt steeds doorgegeven volgens hetzelfde principe als bij bovenstaand liedje. De regel is dat het getal 8 niet genoemd mag worden bij het tellen. De meisjes moeten dus steeds om de beurt het volgende getal noemen, maar als iemand per ongeluk een getal met de 8 noemt is diegene af. De rest van de kring gaat weer opnieuw tellen.

Ik vroeg waarom het cijfer 8 niet genoemd mocht worden, het antwoord is dat de hond 8 jaar oud was.

3. Onder de appelboom

*Onder de appelboom
Onder de appelboom
Pak me
Kus me
Zeg dat je van me houdt
Eén, twee, drie*

De meisjes staan met hun benen wijd, voeten tegen die van de meisjes die naast hen in de kring staan. Bij de tekst *Onder de appelboom, onder de appelboom* wordt er geklapt. Bij de woorden *Pak me* kruizen de meisjes hun armen voor hun borst. Bij *Kus me* leggen ze hun wijsvinger op hun lippen. Bij *zeg dat je van me houdt* maken ze met hun vingers een draaibeweging naast hun oren, hetzelfde gebaar dat wel wordt gebruikt om te laten zien dat iemand gek is (zie foto). Na het één, twee, drie moet iedereen z'n benen wijder uit elkaar zetten. Dan beginnen ze weer opnieuw te zingen. Ze gaan door tot iemand omvalt doordat die zijn benen niet meer wijder kan zetten. Diegene is af en moet de kring verlaten. De rest gaat door, totdat één meisje gewonnen heeft.

Zeg dat je van me houdt, april 2010

4. Wij doen de eerste veronica, napalima

Wij doen de eerste veronica

Napalima

Na krish krish

Dit was de tweede veronica

Lievelingsdrinken?

Water

Siroop

Dit was de derde veronica

Lievelingseten?

Macaroni

Spaghetti

Dit was de vijfde veronica

Lievelingsdier?

Paard

Hond

Wij doen de zesde veronica

Lievelingsauto?

Ferrari

Nissan

Wij doen de zevende veronica

Lievelingssport?

Paardrijden

Streetdancen

Wij doen de achtste veronica

Lievelingsschool?

Montessori Steigereiland

Willibrord

Wij doen de negende veronica

Lievelingsjuf?

Erika

Tineke

Wij doen de tiende veronica

Bye bye

Bye bye

Bij dit lied stelt één van de meisjes steeds de vraag en vervolgens geven ze om de buurt antwoord. Dan zingen ze samen weer ‘wij doen de (getal) veronica’. In bovenstaand voorbeeld werd het door twee meisjes gedaan, maar het kan ook in een kring.

5. Willie Wortel Willie Wee

Willie Wortel
Willie wee
Commissaris commsisaris
Willie wortel
Willie wee
Commissaris kopje thee
Waar wil jij naar toe?
Spanje
S-P-A-N-J-E

Willie Wortel
Willie wee
Commissaris commissaris
Willie wortel
Willie wee
Commissaris kopje thee
Waar wil jij naar toe?
Bali
B-A-L-I

Willie Wortel
Willie wee
Commissaris commissaris
Willie wortel
Willie wee
Commissaris kopje thee
Waar wil jij naar heen?
Madagaskar
M-A-D-A-S-C-D-A-R

Willie Wortel
Willie wee
Commissaris commissaris
Willie wortel
Willie wee
Commissaris kopje thee
Waar wil jij naar toe?
Marokko
M-A-R-A-O-K-A

Bij dit spel stonden acht meisjes in een kring, ze sloegen in de handpalm van degene naast hen. De eerste zes regels van het liedje worden door iedereen tegelijk gezongen. Dan stelt het meisje bij wie de laatste klap terechtkomt de vraag: Waar wil jij naar toe? Degene naast haar moet antwoorden. Vervolgens moet de plaats van bestemming worden gespeld, waarbij er weer bij elke letter geklapt wordt. Het meisje bij wie de laatste letter en klap in de hand terechtkomt is af en moet de kring verlaten. Vervolgens begint het spel weer opnieuw. In de laatste twee coupletten waren de plaatsen van bestemming moeilijker te spellen, met als gevolg enige discussie.

III. Aftelrijmpjes

1. Donald Duckje

*Donald Duckje
Zat op een krukje
Krak zei het krukje
Weg was Donald Duckje*

De meisjes zetten alledrie één voet met de punten tegen elkaar. Eén van de meisjes tikt met haar wijsvinger bij elke lettergreep van het rijmpje op één van de voeten, ze gaat de voeten één voor één af het kringetje langs. Aan het eind van het rijmpje mag degene die op de laatste lettergreep word aangetikt haar voet weghalen, zij hoeft 'hem' niet te zijn. De andere twee meiden doen het rijmpje nog een keer. Degene die overblijft is 'hem', in dit geval de tikker. Zo wordt er op een eerlijke manier iemand gekozen voor een rol in het spel die de niemand graag heeft.

2. In de toren is geboren

*In de toren
Is geboren
Piet of Nel?
Wie kies jij dan lekker wel
Piet of Nel?
Piet
Dan ben jij hem lekker niet*

*In de toren
Is geboren
Piet of Nel?
Wie kies jij dan lekker wel
Piet of Nel?
Nel
Dan ben jij hem lekker wel*

3. Iene miene mutte

*Iene miene mutte
Tien pond grutten
Is de baas
Maar jij mag de baas niet zijn
Want jij bent nog veel te klein
Kikker in de sloot
Drop, drop, drop
Jij bent eerlijk op
Op de grote autoweg
Jij hebt pech*

4. Kauwgombal, kauwgombal

*Kauwgombal, kauwgombal
Welke kleur, kauwgombal wil jij?
Blauw
B.L.A.U.W*

Ook dit is een aftelrijmpje waarbij er op de voeten gewezen wordt bij elke lettergreep. Degene bij wie de laatste letter uitkomt mag z'n voet weghalen. Wie het laatst over is, is 'hem'. Toen ik naar manieren om een tikker aan te wijzen vroeg, kwamen de meisjes eerst met Pispotten (ook wel 'poten' genoemd). Ook dat is een bekende manier voor kinderen om een bepaalde rol aan iemand toe te wijzen. Twee kinderen gaan een eindje uit elkaar staan en mogen steeds om de beurt een voet voor hun eigen voet zetten, zodat ze steeds dichterbij elkaar toe gaan. Bij elke stap zegt de een Pis en de ander Pot. Op het eind komt één kind uit met de voet bovenop die van de ander, dan zeggen ze 'De schat ligt onder' en degene die bovenop staat mag als eerste iemand voor in zijn team kiezen (bijvoorbeeld met voetballen).

5. In de Chinese toren

*In de Chinese toren
Mag je niet praten
Heb jij een oom? (kind waarbij dit uitkomt geeft antwoord met gebaren)
Plast die wel eens tegen een boom? (kind waarbij dit uitkomt antwoord met gebaren)
Hoeveel liter drinkt hij per dag? (kind steekt aantal vingers op, hier tien)
1,2,3,4,5,6,7,8,9,10 weg*

Bij dit aftelrijmpje mogen de kinderen de antwoorden alleen maar geven zonder te praten. Ja en nee moeten dus met het hoofd geknikt of geschud worden. Het aantal liters moet met de vingers worden aangegeven. Als iemand per ongeluk toch hardop antwoord geeft is diegene af. Degene bij wie de voet wordt aangewezen op weg, moet ook zijn voet terugtrekken en is af.

6. Op de Amsterdamse weg

*Op de Amsterdamse weg
Stonden zeven bomen
Al die bomen waaiden weg
Op de Amsterdamse weg*

7. Quelle numero

*Quelle numero toi tu veux?
Dix
Un, deux, trois, quatre, cinq, six, sept, huit, neuf, dix*

8. Proefkonijn (en ploffen)

*Proefkonijn, wie zal hem zijn?
Lik de pik van Albert Heyn
In de maneschijn*

*Eén, twee, drie plof
Spijker en niemand bof
Eén, twee, drie plof
Spijker en ik bof*

Een andere manier is om af te tellen is ‘ploffen’. Iedereen die mee wil doen met het spel gaat in een kring staan. Een been wordt naar voren gestrekt. In een koor wordt geroepen: ‘Een, twee, drie, plof!’ Tijdens het tellen sla je met je vlakke hand op je dij. Bij ‘plof’ draai je al dan niet je hand om. Wie een afwijkende hand heeft, hoeft hem niet te zijn: ‘Het spijt me zeer, maar ik heb bof!’ (Eiselin 1996: 16)

Een kenmerk van aftelrijmpjes is dat ze vaak een wat grove tekst hebben. Een voorbeeld daarvan is dit rijmpje, dat gevolgd werd door ‘ploffen’:

IV. Springtouwliedjes

1. Beertje beertje (versie 1)

*Beertje beertje draai je om
Beertje beertje tik de grond
Beertje beertje poets je tanden
Beertje beertje was je handen
Beertje beertje pak je hoed
Beertje beertje sta nu goed*

2. Beertje beertje (versie 2)

*Beertje beertje draai je om
Beertje beertje tik de grond
Beertje beertje poets je tanden
Beertje beertje was je handen
Beertje beertje pak je rugzak
Beertje beertje ga naar school*

Twee kinderen draaien het touw, één kind springt. Andere kinderen die mee doen staan in een rij aan de zijkant. Terwijl het kind springt wordt het liedje gezongen. De bijbehorende bewegingen uit de tekst moeten tijdens het springen uitgevoerd worden.

3. Noortje, ja moe?

*Noortje
Ja moe
Boodschappen doen
Nee moe
Wat zeg je nou?!
Pak me dan als je kan
Je kan me toch niet pakken*

Dit springtouwspelletje is eigenlijk een klein wedstrijdje tussen twee kinderen. Eén kind is Noortje, de andere de moeder. Het kind dat Noortje speelt springt in het touw. De moeder staat ernaast, klaar om in het touw te kunnen springen. Dan volgt tijdens het springen van Noortje de conversatie tussen Noortje en de moeder. Noortje weigert om boodschappen te doen en rent uit het touw. Moe komt achter Noortje aan en springt het touw in. Noortje is daar alweer weg en rent achter één van de touwdraaiers om, moe gaat daar achteraan.

4. Zaterdagavond zat ik in de bus

*Zaterdagavond zat ik in de bus
Toen kwam er een jongen
Die gaf me een kus
En die jongen heette
A,B,C,D,E,F,G,H,I,J,K,L,M,N,O*

Omar!

*En die jongen heette Omar
Wil je met hem trouwen
Wil je van hem houden
Ja,nee, misschien ok
Ja, nee misschien ok*

*Hoeveel baby's krijgen jullie?
1,2,3,4,5,6,7,8,9,10*

5. Tingelingeling de school gaat in

*Tingelingeling de school gaat in
Half negen, half tien
Hebben jullie Nihmed gezien
Nee juffrouw
Klop, klop, klop wie is daar?
Heb je misschien met iemand om de hoek gestaan?
Hoeveel kusjes hebben jullie gedaan?
Tellen (tot iemand af is).*

Overige

1. A doe doe detsie

*A doe doe detsie
A detsie detsie do
A si senjorita
A rita rita ro
Hé*

Dit is een bewegingsspel, waarschijnlijk afkomstig uit de Dominicaanse Republiek.

2. Ojalélé (vieze versie)

*Ojalele
Ik zit op de pot met m'n broek naar beneden
Het lijkt op saté
Maar het is diarree
Oja ojee*

Een vieze versie van de bekende kinderhit van K3: Ojalele.
Omdat vieze liedjes ook altijd erg populair zijn bij kinderen en ook wel op het schoolplein worden gezongen, vroeg ik of ze nog meer van dit soort liedjes kenden. Een bekende vorm van vieze kinderliedjes zijn parodieën op bekende 'nette' kinderliedjes.

3. Zie ginds komt de stoomboot

Nihmed zong:
*Zie ginds kom de stoomboot uit Spanje weer aan
Hij drukt op een knop en vliegt naar de maan
De maan was te glad, toen viel hij in bad
Het bad was te heet, toen liet ie een scheet
De scheet was te dik, toen knalde zijn pik
Zijn pik was te groot, toen was ie heel bloot*

Imane zong:
*Zie ginds kom de stoomboot uit Spanje weer aan
Hij drukt op een knop en vliegt naar de maan
De maan was te heet, toen liet ie een scheet
De scheet was te dik, toen knalde zijn pik
Zijn pik wou niet knallen, toen knalde zijn ballen*

4. Marokkaans verjaardagsliedje

*Sana helwa ya gameel
Sana helwa ya gameel
Sana helwa, sana helwa
Sana helwa ya gameel*

Gezongen op de melodie van *Happy Birthday*.

